

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMÁNSKÝCH STUDIÍ

Magisterská diplomová práce

Barbora Bulková

MARTÍ – EMERSON: SVOBODA – TÉMA VNITŘNÍHO HLASU
MARTÍ – EMERSON: FREEDOM – THE INNER VOICE

Vedoucí práce: prof. PhDr. Anna Housková, CSc.

2008

Prohlašuji, že diplomovou práci jsem vypracovala samostatně a že jsem uvedla všechny využité prameny a literaturu.

.....

Podpis autora práce

Obsah:

1. ÚVOD – ROZVRŽENÍ PRÁCE	1
1.1. JOSÉ MARTÍ – ŽIVOTOPISNÁ DATA	3
1.2. RALPH WALDO EMERSON – ŽIVOTOPISNÁ DATA	7
1.3. MARTÍ – ZDROJE VLIVŮ	11
1.4. MARTÍHO ESEJ „EMERSON“	21
2. MARTÍ – EMERSON: SVOBODA – TÉMA VNITŘNÍHO HLASU	
2.1. FORMA VLÁDY VYCHÁZÍ Z ELEMENTŮ OVLÁDANÉHO	27
2.1.1. Martí – Emerson: elementy ohrožující svobodu	29
2.1.2. Potřeba vycházet ze sebe sama	33
2.1.3. Minulost součástí přítomného	37
2.1.4. Vzdělání – život sám nejlepší školou	39
2.2. SVOBODA JEDINCE – SVOBODA NÁRODA	43
2.2.1. Martí: Kuba – nesvobodný národ	45
2.2.2. Martí – svoboda národa	48
2.2.3. Emerson: Američan – nesvobodný jedinec	52
2.2.4. Emerson – svoboda jedince	60
3. ZÁVĚR	69

1. ÚVOD – ROZVRŽENÍ PRÁCE

Žijeme v době, kdy ohlédneme-li se za dosaženými úspěchy člověka, ať už na poli vědeckém, lékařském nebo například kulturním, můžeme konstatovat, že jeho životní podmínky se zlepšily, zvýšila se životní úroveň a veskrze lze říci, že člověk spěje k lepším zítřkům. Přesto však existuje několik oblastí, ve kterých člověk „ztrácí půdu pod nohama“, ač se jedná o elementy, které tvoří nedílnou součást šťastného lidského života. Nemohu se zbavit pocitu, že mezi zmíněné zanedbávané sféry patří duchovní život, jehož základním pilířem je svoboda, a vztah člověka k přírodě. Věřím, že mezi oběma zmíněnými faktory existuje úzký vztah, rozhodla jsem se proto zaměřit svou diplomovou práci právě na téma svobody v díle José Martího a Ralpa Waldo Emersona.

V dnešní době plné moderních vymožeností, jež nám leckdy velmi zpohodlňují život, je někdy těžké uvědomit si hodnoty, které nás činí šťastnými. Častokrát vídám lidi, kteří téměř všechny nabízené cesty k nápravě uzavírají slovy „Na to není čas.“ Ani situací, kdy lidé vteřinu nezaváhají než pohodí odpaděk nebo zasednou do jinak zcela prázdných automobilů sami, bez využití minimálně dalších dvou míst, není málo. Nehledě na situace, jež denně máme možnost sledovat v médiích a sami tak někdy ztrácíme přehled, kde začíná a končí naše vlastní svoboda, především situace vysoké politiky nevyjímaje. Právě z těchto několika málo příkladů plyne mé osobní přesvědčení, že ač spisovatelé a jejich ideje, jimiž se hodlám v této práci zabývat, žili v již vzdáleném 19. století, můžeme i dnes a právě dnes najít v jejich dílech mnoho nitek, které nám pomohou znovu si uvědomit nejen naši vlastní hodnotu a důležitost jako jedinců ve společnosti, ale především hodnotu svobody, kterou sami potřebujeme a měli bychom právě proto být schopni ji hájit, a přírody, jež je nám všem místem prvotního vzniku. V dnešní době pohodlí a naprosté hojnosti téměř ve všem, co si může člověk přát (samozřejmě pokud se budeme bavit o nám nejbližším okolí, tzn. zemích střední Evropy), někdy zapomínáme na důležitost hodnot, které nepocházejí z materiálního světa.

Právě dnes bychom se měli ptát, kde začínají a končí hranice svobody jednotlivých států? Téměř před 120 lety se Martí obával anexionistické politiky USA. Nutno podotknout, že nyní se potýkáme s problémy podobnými. Není řeč o hrozbě anexionismu, jako spíše o neustále rostoucím ekonomickém a politickém vlivu USA, jemuž se malé nebo chudé země pravděpodobně jen obtížně vyhnou. Právě z tohoto důvodu se domnívám, že je třeba dnes, právě více než kdy jindy, přemýšlet nad svobodou každého národa a potažmo svobodou každého jedince a respektovat ji. Ač zmínění spisovatelé pocházeli a žili v na první pohled velmi odlišných státech, existuje mnoho styčných idejí a názorů, díky kterým jsou oba muži právem považováni za jedny z předních představitelů literatury a myšlení své doby.

Tématem této práce je, jak už jsem uvedla výše, téma svobody v díle José Martího a Ralpa Waldo Emersona. Vybrala jsem si právě tyto dva autory, neboť jeden pocházel z chudé země hledající svobodné uzpůsobení pro ni vhodné, a druhý naopak ze země bohaté, vyrovnané, svou ekonomickou a politickou silou do značné míry ovlivňující - omezující země jí, nejen geograficky, blízké. Díla obou zmíněných autorů shledávám protknuta vnitřním hlasem volajícím po svobodě. U Martího se jedná o svobodu národa, u Emersona o svobodu jedince. Oba autoři však vycházejí ze stejného základu - svoboda spočívá v možnosti nalézt formu odpovídající vnitřním potřebám dané entity, ať už se jedná o člověka anebo celý národ.

V úvodu práce zmíním základní životopisné údaje obou autorů a některé z vlivů jimž byli vystaveni, abych tak ulehčila případnému čtenáři této diplomové práce představu o zmíněných autorech. Samotné tělo této práce jsem rozdělila do několika kapitol, které odpovídají jednotlivým „poddruhům“ svobody, případně tématům se svobodou úzce spojeným. V každé z kapitol budu prezentovat názory obou autorů na dané téma, doložím je názory odborníků a rovněž svým vlastním postojem k dané záležitosti. U všech témat tvořících jednotlivé kapitoly se budu snažit najít a poukázat na ideje

společné oběma autorům. V závěru práce pak bych chtěla pohovořit o svobodě a její hodnotě v dnešní době a na nejrůznějších příkladech forem nesvobody ilustrovat důležitost této, pro šťastný lidský život nepostradatelné, hodnoty.

Pro bližší představu o životních situacích, jimiž autoři byli nuceni projít, a z nich vyvěrající potřebě vytvořit správné ideje platné pro lidský život, zde uvádím stručné životopisy.

1.1. JOSÉ MARTÍ – ŽIVOTOPISNÁ DATA

Narodil se 28.1. 1853 v Habaně jako prvorozený syn Mariana Martí y Navarra, prvního četaře pluku dělostřelectva (Real Cuerpo de Artillería) , původem z Valencie, a Leonory Pérez y Cabrera, původem z Kanárských ostrovů. V roce 1857 navštívil s rodiči Španělsko, kde se jeho otec snaží posílit své podlomené zdraví a vylepšit rodinnou situaci, která stále není nijak příznivá. Protože v Martího díle nikde nenalzáme zmínky nebo vzpomínky na jeho dětství, lze usuzovat, že nebylo příliš šťastné. O dva roky později se všichni vrací zpět do Habany. Kvůli závazkům svého otce, vyplývajícím z jeho povolání (dozorce), tráví Martí značný čas na venkově, kde také vznikne jeho silný vztah k přírodě. Po vypuknutí 1. kubánské války proti Španělsku, v roce 1868, Martí, v té době již u Rafaela Maríi de Mendive, svého prvního učitele, začíná vydávat ilegální brožurky *Kulhavý Ďábel* (El Diablo Cojuelo) a participovat v novinách svého přítele a spolužáka Fermína Valdése Domíngueze *Svobodná vlast* (La Patria Libre). V těchto novinách také publikuje své vlastenecké drama *Abdala*. To již se píše rok 1869. Nutno podotknout, že doba působení Martího ve zmíněných novinách je značně krátká, celkem se jedná o pouhé 4 dny. Důvodem je především dramatická situace, v níž se ocitl Martího učitel María de Mendive. Ten je kvůli událostem v Teatro Villanueva deportován do Španělska. María de Mendive je pro Martího jednou z podstatných osobností, jež ovlivnily jeho literární formaci, byl to právě on, kdo mladému Martímu zprostředkoval kontakt s francouzskou a anglosaskou literaturou. Vedle Huga a Byrona se Martí také

seznamuje s díly Emersona. Téhož roku je Martí spolu se svými přáteli obviněn ze snižování autority španělských dobrovolníků a na základě nalezeného dopisu, v němž měl Martí spolu se svými přáteli označit jednoho ze svých spolužáků za odpadlíka za to, že se přihlásil ke španělským oddílům a byl ochoten nastoupit proti své vlasti, je odsouzen k šesti letům vězení, kde byl nucen k pracím v kamenolomu. Tato zkušenost se stává Martímu zdrojem k sepsání svědectví *Politické vězení na Kubě* (El presidio político en Cuba), jehož jádrem jsou skličující výjevy vězňů mezi které nezřídka patřily i malé děti. Díky intervenci svého otce je o šest měsíců později převezen na ostrov Pinos, statek „El Abra“. Po prominutí trestu, v roce 1871, je převezen do Španělska, které ač není jeho vlastí, jeví se mu v té chvíli jako země vysvobození. Téhož roku publikuje v Madridu zmíněné svědectví *Politické vězení na Kubě*. V letech 1871-1874 strávených ve Španělsku se Martí zapíše ke studiu práv. Místem studií, nejen právnických, se mu stane hlavní město Španělska a Zaragoza. Ani ve své esejistické tvorbě nezaostává a v roce 1873 publikuje text s názvem *Španělská republika a Kuba* (La república española ante la revolución cubana). Je zřejmé, že popudem k sepsání tohoto textu je Martímu vyhlášení 1. Španělské republiky, kterýžto fakt využívá k dovolání se stejného práva pro svou vlast. V roce 1874 ukončí některé ze svých studií, dokončí drama *Cizoložnice* (Adúltera) a odjíždí do Evropy, kde kromě jiných měst navštíví i Paříž. Na této cestě jej doprovází přítel Fermín Valdés Domínguez, kterého tak srdatě hájil přijmutím veškeré zodpovědnosti za dopis, jež oba mladé Kubánce dovedl do vězení a následně nuceným pracím v kamenolomu. Dalším cílem cesty, tentokrát Martímu již samotnému, je Mexiko, kde se shledá se svými rodiči a sestrami, a kde participuje na vydávání *Světového časopisu* (Revista Universal). Tento časopis také publikuje Martího překladatelskou činnost – *Moji synové* (Mes Fils) od Viktora Huga. O necelý měsíc později, v dubnu roku 1875, se Martí účastní diskuze na téma materialismus a duchovno. V závěru roku je s velkým úspěchem na scénu Teatro Principal de México uvedeno Martího

drama *Láska se láskou platí* (Amor con amor se paga). O rok později se již vrací zpět do Habany. V roce 1877 odjíždí do Guatemaly, kde je jmenován profesorem francouzské, anglické, italské a německé literatury a historie filosofie. V této zemi se zamiluje do Marii Garcíi Granados a o pár měsíců později přednáší na téma řečnictví, kterážto přednáška pro výřečnost již v jeho 24 letech mu přinesla přezdívku „Dr.Torrente“ (Bystřina). V prosinci téhož roku, již opět v hlavním městě Mexika, se ožení s Carmen Zayas Bazánovou, dcerou kubánského právníka. V lednu 1878 sepíše text s názvem *Guatemala* (Guatemala) a do stejnojmenného státu odjíždí i se svou manželkou. V dubnu téhož roku měl být vydán časopis *Guatemaltecký časopis* (Revista Guatemalteca). Bohužel není možné existenci tohoto časopisu doložit. V létě 1878 odjíždí do Habany, kde zahajuje svou revoluční činnost. 22.11.1878 se mu narodí syn José Francisco (Ismael). Je třeba podotknout, že v osobním životě nebyl v té době José Martí šťastný, neměl totiž pocit, že by mu jeho stávající manželka rozuměla. Žili tedy převážně v odloučení a přes veškeré snahy viděl syna jen několikrát a nakonec mu byl kontakt s ním odepřen. Již od počátku následujícího roku je značně činný, mimojiné realizuje řadu projevů, zaměřených především na umění. V září 1879 je zadržen pro konspiraci ve prospěch nezávislosti Kuby a ve chvíli, kdy je požádán, aby pronesl pro Španělsko příznivé prohlášení, zvolá: “Martí no es de la raza vendible!” („Martí není z prodejného národa!“) . Toto zvolání mu o několik dní později přinese další deportaci do Španělska. Ze Španělska se přes Francii dopraví do New Yorku. V New Yorku se kromě vlasteneckého čtení realizovaného pro kubánské emigranty, setkává s vůdcem neúspěšného povstání známého jako “Guerra Chiquita” (maličká válka), Calixtem Garcíou Iñiguezem. V anglickém jazyce publikuje v časopise *Hodiny* (The Hours) své *Dojmy z Ameriky* (Impressions of America). V roce 1881 nalézáme Martího ve Venezuele, kde se ale vzpříčí generálu Guzmánu Blanco a to se stává důvodem, proč se poté vrací do New Yorku, kde setrvává až téměř do své smrti. Tento čas vyplňuje organizováním kubánských imigrantů za účelem invaze

do své vlasti. Během této činnosti začne participovat na plánech společně s Máximem Gómezem a Antoniem Maceem. Protože však vidí značné nebezpečí i v osobní diktatuře, přeruší svou spolupráci se zmíněnými pro příliš militantní postoj Gómeze. V roce 1882 publikuje sbírku smutně něžných veršů „Ismaelillo“ věnovanou svému synovi. V tomto roce také sepisuje většinu díla *Volné verše* (Versos libres), zatím bez vydání. Je přizván ke spolupráci s řadou periodik, např. *Republika* (La República) (Honduras). V roce 1885 publikuje román *Osudné přátelství* (Amistad funesta). O dva roky později je zastižen zprávou o smrti svého otce. Nutno zmínit, že Martí je značně aktivní, vypracovává překlady, za všechny zmíním alespoň „Ramona“ od Helen Hunt Jackson, a dále je jmenován konzulem Uruguaye v New Yorku (1887). O dva roky později začíná vydávat časopis věnovaný dětem *Zlatý věk* (La edad de Oro).

V závěru roku je Martí značně činný především v literárně zaměřených přednáškách, např. posledního listopadu přednáší řeč o básníku José Maríi Herediovi. Martí je jedním ze zakladatelských členů La Liga, jejíž vznik se datuje k 22.1.1890. Jednalo se o společnost na ochranu „barevných“ Kubánců a Portorikánců. V průběhu července tohoto roku je také, kromě jiného, jmenován konzulem Argentiny a Paraguaye v New Yorku. Lze říci, že rok 1890 je rokem počátku aktivní organizace války na Kubě, kterou Martí začíná vidět jako nevyhnutelnou k dosažení nezávislosti své vlasti. Aby se mohl plně věnovat této činnosti, opouští publikování článků pro americká periodika a vzdává se rovněž postu prezidenta Literární hispanoamerické společnosti (Sociedad Literaria Hispanoamericana). Následujícího roku Martí publikuje text s názvem *Naše Amerika* (Nuestra América), ve kterém vyjadřuje svůj postoj k politice USA, nutno podotknout, že téhož roku USA a Španělsko dospěly k podepsání dohody, na základě které je ekonomika Kuby vázána na trh Spojených Států Amerických. Koncem roku 1891 Martí odjíždí na jih USA, kde se snaží vytvořit centrum národního odboje za podpory exilových organizací. V lednu roku 1892 je založena Kubánská revoluční strana (Partido

Revolucionario Cubano), jejímž vůdcem se stává právě José Martí. Aby mohl do připravované revoluce začlenit i lid, kterého se především tato akce týká, Martí zakládá list *Vlast* (Patria). V té době je již Martí nemocný a zdravotně zesláblý, přesto však, ač vydávání zmíněného listu spočívá především na jeho bedrech, nepolevuje v žádné z aktivit, které vidí jako primárně důležité pro zdárné provedení revoluce. Je třeba připomenout, že strana nemá mnoho prostředků a nemůže si dovolit nezdařené provedení celé akce už i z časových důvodů. Martí téměř neustále cestuje na Floridu, do Santa Dominga a na Costa Ricu, kde se setkává s Máximem Gómezem a Antoniem Maceem. Také cestuje do Mexika, kde se snaží sehnat kapitál pro stranu. V listopadu se uskuteční neúspěšný atentát na představitele Kubánské revoluční strany, J.Martího. V roce 1894 Martí připravil plán revoluce na Kubě. Následující rok úřady USA zabavily lodě se zbraněmi připravenými pro účastníky revoluce na Kubě, a Martí je tak nucen vypracovat náhradní plán osvobození ostrova. 30.ledna Martí odjíždí do Dominikánské republiky za Gómezem, kde o necelé dva měsíce později společně vydávají *Manifest z Montecristi* (Manifiesto de Montecristi). 11. dubna odjíždí skupina vůdčích představitelů kubánského povstání na Kubu - Playitas. Martí a Maceo se opět dostávají do střetu ohledně míry militarismu. Přes neshody v názorech revoluce vrcholí. Martí dostává titul generála, lid jej však označuje titulem prezident. 19.5. dojde k potyčce a Martí je smrtelně zraněn kulkou španělských oddílů u Dos Ríos. Po smrti velkého bojovníka za nezávislost Kuby, je jeho velký sen splněn a v roce 1898 je v Paříži podepsána mírová smlouva, která formálně zajišťuje Kubě nezávislost.

1.2. RALPH WALDO EMERSON – ŽIVOTOPISNÁ DATA

Narodil se v Bostonu, stát Massachusetts, 25.května 1803 jako jeden z osmi dětí unitářského reverenda Williama Emersona a Ruth Haskins Emersonové. Ze všech osmi synů pouze pět přežilo dětství. Ralph Waldo byl druhý nejstarší z nich. V osmi letech věku zemřel Emersonovi jeho otec. Tato skutečnost společně s tím, že po sobě

nezanechal prakticky žádný majetek, postavila jeho ženu před těžké období, kdy musela sama pečovat o pět synů. Slabou pomocí jí v této chvíli byla skromná finanční podpora církevního společenství jejího zesnulého manžela. Východiskem z tíživé situace bylo otevření penzionu, jehož chodu se brzy ujala temperamentní sestra Williama Emersona, Mary Moody Emersonová. Není zcela od věci zmínit, že Ralphova teta byla přesvědčená kalvinistka. V tomto postoji se zásadně lišila od svého zesnulého bratra, jelikož unitářská církev odmítá Kalvínovu doktrínu založenou na názoru, že někteří lidé jsou již od svého narození předurčení k ztracení a že není v lidských silách tento osud změnit. Jednou z dalších základních myšlenek je důraz kladený na lidskou pracovitost a zákaz veřejných zábav.

V letech 1812 – 1817 Emerson studuje na veřejné latinské škole. V září roku 1817, ve svých pouhých čtrnácti letech, se stává studentem Harvardské univerzity. Různými pochůzkami pro rektora, výpomocí v univerzitní jídelně a letním vyučováním ve škole svého strýce Samuela Ripleyho si byl Ralph nucen vydělávat. Jeho studijní výsledky na Harvardu byly průměrné. V roce 1821 získal akademický titul a byl rozhodnut stát se, tak jako jeho otec, pastorem.

Než však vstoupil na teologickou fakultu, tj. o celé čtyři roky později, byl nucen vyučovat na různých středních školách v Bostonu a okolí. Již v té době se věnoval četbě řady náboženských a filosofických knih. Když v říjnu 1826 získal prozatímní povolení kázat, měl již řadu zdravotních problémů. Kromě revmatismu se u něho začaly objevovat první příznaky tuberkulózy. Z tohoto důvodu si také vypůjčil peníze od svého strýce Ripleyho a strávil zimu v Jižní Karolíně a na Floridě. Téhož roku se mu do rukou dostává spisek jeho spolužáka Samspona Reeda, *Pozorování o růstu mysli* (Observations of the growth of the mind). Kromě tohoto dílka se poprvé začte do děl Coleridge. V červnu 1827 se vrací do Bostonu, žije se jako putující kazatel a v závěru roku stráví několik víkendů v Concordu v New Hampshire. Kromě skutečnosti, že se toto místo stane jeho pozdějším bydlištěm, nutno zmínit, že právě zde se

zamiloval do tehdy šestnáctileté Elleny Tucker, dívky, která trpěla tuberkulózou v pokročilém stadiu. Ani tento fakt však nezabránil Emersonovi, aby se s ní zasnoubil a o dva roky později i oženil. V roce 1828 jeho bratr Eduard trpí silnými duševními problémy. V březnu téhož roku se Emerson stane mladším pastorem Druhé církve v Bostonu. 8. února roku 1831 jeho manželka Ellen umírá na následky těžké nemoci. Tato skutečnost se stává impulsem pro Emersona, který se znovu, a tentokrát daleko hlouběji, noří do hledání smyslu všeho, své povolání pastora nevyjímaje. Ellen pro něho znamenala ztělesnění anděla, obdivoval a zbožňoval ji. V závěru roku 1832 rezignuje na funkci pastora Druhé církve v Bostonu a odjíždí do Evropy. V Evropě navštíví mimo jiné Řím, Benátky, Paříž i Londýn a osobně se setkává s Carlylem, Wordsworthem a Coleridgem, jejichž díla v mládí obdivoval. Setkání s posledními dvěma nesplnila jeho očekávání, Carlyle se však stal jeho celoživotním přítelem. O rok později se Emerson vrací do Bostonu, kde se opět začne věnovat svému dřívějšímu povolání putujícího kazatele. Mimo jiné navštíví i Plymouth, kde se setkává se svou druhou ženou Lydií Jackson. Svatba se konala v září 1835. Pozůstalost po jeho první ženě umožňuje Emersonovi koupit dům v Concordu. Téhož roku realizuje přednášky na nejrůznější témata, například *Zkouška velkých mužů* (Test of great men). Od tohoto roku přednáší Emerson pravidelně a jeho přednášky lze shrnout do několika cyklů: „Anglická literatura“, „Filozofie a historie“, „Lidská kultura“, „Lidský život“, „Přítomný věk“. Nutno podotknout, že na svých přednáškách nikdy neimprovizoval. S přednáškami měl značný úspěch a byl proto hojně zván především do okolí Bostonu. Rok 1836 přináší řadu faktů, které ovlivní Emersonův život, mimo jiné se setkává s Thoreauem, zemře jeho bratr Charles, anonymně publikuje spis *Příroda* (Nature), kde uvede svoji filozofii přírody, realizuje se první setkání Klubu transcendentalistů a 30. října se mu narodí syn, kterého pojmenují Waldo. V roce 1838 pronesl Emerson na harvardské Teologické fakultě přednášku, ve které zpochybnil duchovní a intelektuální jistotu většiny pastorů

unitářské církve a následkem tohoto činu byl jeho definitivní rozchod s unitářskou církví. V následujícím roce přednáší na nejrůznější témata, například *Škola* (School), *Láska* (Love), *Tragédie* (Tragedy), *Komedie* (Comedy), *Povinnost* (Duty). 24.2. 1839 se mu narodí dcera Ellen. V letech 1839- 40 přednáší o záležitostech doby současné, vznikají přednášky jako *Politika* (Politics), *Etika* (Ethics), *Výchova* (Education), apod. Na začátku roku 1841 vznikají jedny z Emersonových nejznámějších a velmi podstatných přednášek, ve kterých formuluje řadu svých filozofií v různých oblastech. Mezi tyto přednášky patří například *Historie* (History), *Sebedůvěra* (Self-reliance), *Duchovní zákony* (Spiritual laws), *Přátelství* (Friendship), *Opatrnost* (Prudency) anebo *Kruhy* (Circles). Tento cyklus později tvoří *Eseje: první sérii*. V listopadu téhož roku se narodí dcera Edith. V té době již u Emersonů bydlel jejich concordský soused Henry David Thoreau, který za pokoj a stravu u nich pracoval jako nádeník a zahradník. Počátek roku 1842, 27.leden, byl pro celou rodinu Emersonů, zvláště pak pro jejího otce, ve stínu tragédie - syn Waldo, v té době již pětiletý, umírá na spálu. Dva měsíce po této neblahé události si Emerson zapsal do svého deníku : “Nerozumím ničemu z toho, co se přihodilo, ale cítím v tom hořkost. Nemám pro to žádné vysvětlení, nemám žádnou útěchu z nových věcí.“¹ Synova smrt natolik otce zasáhla, že se rozhodne více zaměstnat - rediguje literární a filosofický časopis *The Dial*, přednáší pro širší okruh zájemců, mimojiné v Brooklynu, Philadelphii nebo Newarku. Tyto přednášky následně vytvoří *Eseje: druhou sérii*. Ta je publikována roku 1844. Ten samý rok se Emersonovi narodí syn Edward a Emerson dostane pozemek v okolí Walden Pondu, na kterém dovolí Thoreauovi postavit chatku. O rok později se Emerson ve svých přednáškách zaměřuje na různé významné osobnosti, ať už ze života literárního či politického. Mezi přednášky v té době přednášené můžeme počítat například: *Swedenborg, mystik* (Swedenborg or the

¹ R. Whelan, Biografické poznámky v R. W. Emerson. *Sebedůvěra, sebejistota, nezávislost: moudrost jako inspirace pro každodenní život*. Praha: Pragma, 1991, str. 9

Mystic), *Shakespeare, básník* (Shakespeare or the Poet), nebo *Montaigne, skeptik* (Montaigne or the Skeptic). I když je Emerson znám spíše jako esejista, píše celý život i poezii. V roce 1846 publikuje první svazek básní – *Básně* (Poems). V říjnu roku 1847 je pozván do Anglie, kde přednáší mimojiné i v Edinburghu. Prakticky celý rok (s výjimkou tří týdnů, které strávil v Paříži) pobývá v Anglii, kde se seznámí s mnoha významnými osobnostmi tamějšího politického a kulturního života. V roce 1851 přednáší v Pittsburghu přednášky *Bohatství* (Wealth), *Ekonomie* (Economics), *Kultura* (Culture), *Vzdělanec* (Scholar). Tyto přednášky jsou následně zahrnuty pod pojem *Řízení života* (Conduct of life), vydané v prosinci roku 1860. V roce 1856 publikuje *Anglické rysy* (English traits). V 50. letech se stále častěji zastává myšlenky zrušení otroctví a ve svých přednáškách se nevyhne ani kritice Abrahama Lincolna, kterého obviní, že je mu bližší unie států než otázka zrušení otroctví. V roce 1866, třicet let po projevu, který přednesl před teologickou fakultou, je Emerson přijat zpět na Harvard, dostane čestný titul a je zvolen univerzitním dozorčím radou. V roce 1870 vydává *Společnost a samota* (Society and solitude), kam jsou zahrnuty například přednášky : *Civilizace* (Civilization), *Domácí život* (Domestic Life), *Knihy* (Books), *Úspěch* (Success), *Stáří* (Old Age). V roce 1870 se začínají u Emersona objevovat vážné poruchy paměti. Následující rok uskutečňuje své poslední přednáškové turné ve Spojených Státech a poté se stáhne z veřejného života. V létě roku 1872 je požárem poškozena střecha a vrchní část Emersonova domu. Z této tíživé situace rodině pomohou přátelé, kteří věnují značnou sumu peněz na opravu domu a na cestu Emersona a jeho dcery Ellen do Evropy a Egypta. Tato cesta trvá půl roku. Po návratu do Concordu, v květnu roku 1873, jej vítá celé město. Ralph Waldo Emerson umírá 27.4. 1882 na zápal plic. Jeho hrob lze navštívit na hřbitově Sleepy Hollow v Concordu.

1.3. J.MARTÍ – ZDROJE VLIVŮ

Z hlediska vlivů, které měly dopad na dílo a styl José Martího, můžeme mluvit o dvou typech. Na jedné straně se jedná o vlivy úzce související s osobním životem autora a na straně druhé jsou to vlivy literární, kulturní. Nejprve se podívejme na skupinu první.

Jedním z nepřehlédnutelných elementů, které do značné míry ovlivnily nejen tvorbu ale i soukromé štěstí Martího, byly děti. Sám autor měl syna - José Francisca, se kterým se ale viděl značně sporadicky, až nakonec mu byl veškerý kontakt se synem odepřen. Tato skutečnost do značné míry autora ovlivnila, a to nejen v jeho osobním životě, ale odlesk tohoto faktu můžeme pozorovat i v Martího díle - asi nejvýznamnějším důkazem je sbírka veršů *Ismaelillo*. Vedle svého vlastního syna byl v úzkém kontaktu s dětmi vdovy Carmen Miyares de Mantilla, majitelky penzionu v New Yorku, původem Kubánky. Martí byl dokonce přítomen i narození jedné z dcerek - Maríi, v roce 1880. S velkou mírou pravděpodobnosti lze usuzovat, že tyto děti mu byly blízké, jako by byly jeho vlastní.

Vedle dětí byl pro Martího velice důležitý lid. Právě pro něj začíná v době příprav revoluce na Kubě vydávat list *Vlast* (Patria). Aby byl pro lid srozumitelnější a mohl jej pravidelně informovat o revoluční situaci, Martí oprošťuje svůj styl od barokizujících výrazových prostředků a uchyluje se k jednoduchému a stručnému stylu. Právě lid je totiž nedílnou součástí revoluce, která nesmí zklamat.

Pojítkem mezi výše uvedeným rozvrstvením vlivů do dvou skupin je Rafael María de Mendive, první učitel Martího. Je to právě tento člověk, skrze něhož se Martímu dostávají do rukou významná díla literární i divadelní již v útlém věku a který měl na Martího bezesporu pozitivní literární a ideologický vliv. Mezi důležité knihy, k jejichž poznání byl Mendive pro Martího zprostředkovatelem, lze počítat například díla Huga, Byrona, Irvinga a především Emersona. Právě proto, že sám Mendive se snažil Kubánce odpoutat od napodobování španělských vzorů, lze říci, že právě v této oblasti Martí přejal některá ze stanovisek od něho. Rafael María de Mendive rozpoznal v Martího veliký talent a již v jeho třinácti letech skrývá do

své běžné španělské promluvy verše Byrona nebo pasáže z Hamleta. Další z možných vlivů představuje španělský politik a řečník Emilio Castelar y Ripoll, jak uvádí Josef Opatrný ve své předmluvě: „Někteří znalci uvažují o vlivu, který měl na Martího proslulý španělský politik Castelar (Martí měl několikrát příležitost ho slyšet v pohnutých měsících 1. republiky za svého pobytu v Madridu) ...“² Tato domněnka je sice spíše hypotetická, nutno však dodat, že Castelar byl zastáncem republiky ve Španělsku, za kterýmžto účelem založil noviny *Democracie* (La Democracia). Kromě jiného významně vystupoval proti královně Isabel II. a z tohoto důvodu byl také nucen emigrovat do Francie. Čím nám především může být povědomý jeho vliv na Martího – Castelar bránil platnost všeobecného hlasovacího práva, náboženskou svobodu a umírněné republikánství. Zaměříme-li se na Castelarův styl, můžeme se například na internetových stránkách o španělských esejistech dočíst: „[...] (Castelar) pronesl několik projevů ve stylu řečnickém tak květnatém, že ve své době byly považovány za příklady výřečnosti.“³

A důkaz tohoto tvrzení shledávám v samotných Castelarových slovech:

Pan Plaja nám onoho odpoledne řekl: „Je dobře známo, že pánové od naproti nemají otroky!“ Nemáme je, ne; byli jsme jimi my, my jsme byli otroky, a proto požadujeme svobodu od našich bratří.“⁴

Vždyť sám Martí mnohokrát ve svých textech uvádí, že sami někteří z Kubánců jsou otroky, ať už napodobování či svých materiálních

² Josef Opatrný. „José Martí, jeho život a doba“. V José Martí. *Moje Amerika*. Praha: Odeon, 1985.

³ „[...] pronunció numerosos discursos de un estilo retórico y florido que en su época fueron considerados modelos de elocuencia.“ J.L.Gómez-Martínez. *Proyecto Ensayo Hispánico*. Internetový projekt. [online]. [cit. 10. listopadu 2007]. Dostupné z: <<http://www.ensayistas.org/filosofos/spain/castelar/>>.

⁴ „El señor Plaja nos decía la otra tarde: "¡Bien se conoce que los señores de enfrente no tienen esclavos!" No los tenemos, no; lo hemos sido nosotros, nosotros hemos sido esclavos, y por eso reivindicamos la libertad de nuestros hermanos.“ Ibid.

představ o blahobytu, pro které “se ucházejí o pušku v armádách Severní Ameriky, jež své indiány utápí v krvi a je v úpadku!”⁵.

Přejdeme-li nyní ke druhé skupině vlivů, nutno konstatovat, že Martího dílo je, vzhledem k širokému působení autora na literárním a politickém poli, všeobsažné. Najdeme v něm od idejí filosofických, estetických, morálních, přes ideje sociální až po ideje o rasách, výchově, politice a ekonomice. Ve stylu kubánského autora shledává Susana Rotker řadu kulturních a literárních vlivů:

Ve stylu Martího najdeme stopy francouzské a anglické poezie, německé a severoamerické filosofie, renesančního konceptismu, malířství a sochařství Západu konce století, neworských deníků a klasického řečnického umění; také stopy Whitmana, Graciána nebo Emersona [...]⁶

V polovině 19. století vznikl pozitivismus jako nejsilnější filosofický proud v rámci scientismu. Vycházel z materialismu, opíral se o empirismus, směr ve filozofii a psychologii, který veškeré vědění odvozoval od smyslové zkušenosti. Jako protiklad k pozitivismu vznikl modernismus – směr, jehož jádro spočívá v představivosti a citlivosti, byl jistou odpovědí na pozitivisticky studené vnímání reality. O.Paz označuje modernismus jako „stav duše“⁷. Pokud pozitivismus je ideologií, pak modernismus je skutečným poetickým směrem. Nutno podotknout, že termín „modernismus“ v hispanoamerické literatuře označuje zcela odlišný směr než směr označovaný anglickým termínem „modernism“. Tento pojem se užívá k označení literárních a uměleckých směrů 1. poloviny 20. století.

⁵ “piden fusil en los ejércitos de la América del Norte, que ahoga en sangre a sus indios“ J.Martí. *Moje Amerika*. Praha: Odeon, 1985

⁶ „Hay en el estilo de Martí huellas de la poesía francesa e inglesa, de la filosofía alemana y norteamericana, del conceptismo renacentista, de la pintura y la escultura del Occidente finisecular, de los diarios de Nueva York y de la retórica clásica; hay de Whitman, de Gracián o de Emerson [...]“ S. Rotker, Prolog v *Crónicas*, Madrid: Alianza, 1993

⁷ „No, el modernismo fue un estado de espíritu.“ O.Paz. *Los hijos del limo*. Barcelona: Biblioteca de bolsillo, 1993, str. 129

Hispanoamerický modernismus se inspiroval především ve francouzském parnasismu a symbolismu. Martí je dodnes považován za předchůdce tohoto směru.

Významný vliv na Martího tvorbu měly literatury, s nimiž se blíže seznámil především při svých pobytech v zahraničí. Zde musíme zmínit především španělskou literaturu, ze které ho podstatně ovlivnili Quevedo, Santa Teresa, Gracián, Fray Luis a Cervantes. Tito klasičtí spisovatelé španělského světa byli také jedním z důvodů, proč Martí uznával španělskou literaturu a kulturu jako jedinečnou. Vedle španělské literatury to byla literatura angloamerická a francouzská, ve které nachází nejednu inspiraci. Za všechny jmenujme W. Whitmana, Emersona či Flauberta.

„Transcendentální idealismus“, jehož základy položil již v 18. století Immanuel Kant, a spočívá především na možnosti - schopnosti entity poznávat před veškerou zkušeností.

Název hnutí byl převzat z Kantovy Kritiky čistého rozumu /1781/, kde Kant použil tento pojem pro označení systému principů „čistého“ rozumu, nezávislých na smyslovém poznání skutečnosti. Transcendentalismus v Americe ovšem zdaleka nebyl programovým hnutím, založeným na tomto precizním systému německého filosofa. Společným znakem zastánců transcendentalismu byla orientace na intuitivní, neempirickou podstatu lidského poznání. Tak mohl Emerson ve své přednášce o transcendentalismu tento pojem interpretovat jako idealismus v roce 1842.⁸

Právě tato filosofie silně ovlivnila Ralpha Waldo Emersona a je téměř jisté, že k Martímu se donesla skrze díla tohoto amerického myslitele.

Dalším vlivem je doktrína krausismu, jejímž zakladatelem byl Karl Christian Friedrich Krause a jejíž hlavní vliv spočívá v zaměření se na vnější podmínky, na nichž závisí racionální osud člověka a lidstva

⁸M. Macháňová, *Vývoj Emersonova názoru na vztah člověka a společnosti*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, 1995, s. 4.

a tento osud se má vyvíjet jako sloučenina vesmírného řádu, sebezapření a altruismu. Tento vliv je dobře patrný především v myšlenkách Martího zaobírajících se vesmírným řádem, kosmovizí.

Kromě výše uvedeného lze v Martího díle nalézt vlivy romantismu, a to například v jeho příklonu k lidu nebo ve verších věnovaných jeho synovi, v nichž nacházíme něžnou úzkost a bolestný smutek z odloučení.

Jak již jsme uvedli, jeden z velikých nepřehlédnutelných vlivů, které měly dopad na Martího tvorbu literární, ale také na jeho tvorbu myslitele, představuje Ralph Waldo Emerson. V první řadě tímto způsobem k Martímu proniknou směry jako transcendentalismus, jehož je Emerson výrazným představitelem. Tematicky lze vypořádat v dílech obou autorů jistou spřízněnost – hlavním pojítkem je téma svobody, dále příroda jako místo vzniku každého člověka a tím pádem jako element, ke kterému se vždy můžeme a musíme vracet, protože v ní nalézáme sami sebe. Společných témat existuje samozřejmě více, například svoboda z hlediska ras, svoboda tvorby, ekonomická svoboda, apod.; dle mého názoru se ale jedná již o jakési poddruhy svobody. Blíže se některým z nich budeme věnovat v samotné hlavní části této práce.

Vrátíme-li se ještě na okamžik k všeobecnému vlivu Emersona na Martího, můžeme jejich vzájemnou spřízněnost najít ve slovech José C. Ballóna, který oběma autorům věnoval celou monografii: „[...] spojení Martího a Emersona představuje vnitroamerický proud [...] oba optimisticky hledí vstříc americké budoucnosti [...] vyšším společným zájmem obou autorů je především potřeba najít autonomní kulturní výraz Ameriky 19.století, oproštěný od evropského vlivu.“⁹

⁹“[...] la asociación de Martí y Emerson representa una corriente interamericana [...] ambos optan optimistamente por el futuro americano [...] (afinidad literaria) propiciada por un acuerdo implícito mayor: la necesidad de promover una expresión cultural autónoma americana, frente a la

Emerson pro Martího představuje možnost tvorby vyvěrající z pravého amerického kořene tehdejší doby a zároveň specifický způsob nahlížení historie kontinentu, jež, sloučena s dějinami vznikajícími v tehdejší přítomnosti, dává vzniknout jedinečné nové Americe.

Problém, který si ale Martí velice dobře uvědomuje a který je mu dáno postřehnout prostřednictvím Emersonovského pohledu, je silně materialisticky založená společnost, jejímž hlavním rysem je závislost. S téměř totožným názorem se setkáváme i u citovaného J. Ballóna:

Kubánský autor, v té době emigrant, prohlíží Emersonovským okem severoamerickou společnost a do své historicko-sociální reflexe zahrnuje latinskoamerickou problematiku. Tímto způsobem, z newyorské megalopolis je mu umožněno s předstihem diagnostikovat negativní sociální aspekty jihu kontinentu, které jsou charakteristické pro vznik industriální, buržoazní civilizace a mezinárodního jevu závislosti.¹⁰

Není náhodou, že tvorba Martího i Emersona se pohybovala v okruhu stejných žánrů. Oba byli básníci, esejisté, značnou část života věnovali přednáškové činnosti na veřejnosti, novinářské činnosti, projevům, apod. Právě tyto druhy vyjádření se považovaly za nejúčinnější.

Oba autoři zaujali ve svých životech rázné stanovisko k životu, nechtějí se jen tak smířit s nepříliš šťastným osudem, budeme-li hovořit o jejich synech; oba spisovatelé ve chvílích tragických či velice smutných (Emersonovi zemřel jeho syn Waldo ve věku pouhých pěti let; Martímu je znemožněn přístup k jeho synovi ještě

influencia europea en el siglo XIX.“ José Ballón. *Autonomía cultural americana: Emerson y Martí*. Madrid: Editorial Pliegos, 1986, s. 13-14.

¹⁰ „El cubano, en su condición de exiliado, examina con pupila emersoniana la sociedad norteamericana y en su reflexión histórico social incorpora la problemática latinoamericana. Así, desde la megalópolis neoyorquina le es posible diagnosticar anticipadamente para el sur de Continente los aspectos sociales negativos que tipifican el surgimiento de la civilización industrial de la burguesía y el fenómeno internacional de la dependencia.“ Ibid., s. 13-14.

v jeho útlém dětství) se uchylují k práci a snaží se tímto způsobem zmírnit dopad neveselého osudu.

Stranou jejich odlišných osobností, oba zaujímají tváří tvář životu podobně bojovný postoj: jejich práce neustále překládá historickou naléhavost zpevnit a oživit vlastní kontinentální společenství, chápané již jako nová politická entita, emancipovaná a kulturně autonomní vzhledem k Evropě.¹¹

Z tematického hlediska nesmíme zapomenout na postavu dítěte, která hraje v díle obou autorů značně významnou roli. Osobní důvody plynoucí ze života Martího i Emersona jsem zde již uvedla. Zaměříme-li se na postavu dítěte u Martího, bude to bezesporu sbírka *Ismaelillo*, kde nalezneme tuto poetickou figuru v autorově poezii. U Emersona tuto „rolí“ naplňuje *Threnody*. Dokonce José Ballón ve své knize analyzoval podobnost pojetí postavy dítěte v básních Martího a Emersona do tak detailní podoby, že když použil jen ty pasáže, které mu vyhovovaly, dospěl k závěru, že jsou z hlediska výběru výrazů totožné. Ve své analýze vytvořil dvě skupiny podobností - první jsou založeny na akci (oba autoři používají výrazy dítě/ jet/ ramena), - druhé jsou založeny na stavech (u obou autorů se ve verších nachází výrazy dítě/ anděl, růže/dítě/ nové).¹²

Vedle tematické spřízněnosti, užití stejné postavy, kolem níž se jakoby točí celý poetický svět, najdeme jistě mnoho spřízněných znaků i ve stylu autorů. Analýza stylu by však v tomto případě byla příliš rozsáhlá, zmíním zde proto jen jeden z překvapivých závěrů, k němuž dospěl v tomto směru José Ballón - oba autoři jsou v Martího textech místy propojeni v tzv. „mozaikovém“ stylu.

¹¹ „Al margen de sus distintas individualidades, ambos proyectan una similar actitud militante frente a la vida: su quehacer traduce constantemente la urgencia histórica de afirmar y animar la propia comunidad continental entendida ya como una nueva entidad política, emancipada y culturalmente autónoma de Europa.“ Ibid., s. 11.

¹²Ibid., s. 92-93.

Martí, omeziv se na seřazení, nechá citáty následovat po sobě bez jakéhokoliv komentáře. Tímto způsobem dosáhne maximálního přiblížení čtenáře k Emersonovi. Jakmile zanechá své funkce prostředníka, přímo vystaví sluch čtenáře hlasu Emersonovu [...] ¹³

Mozaika je obraz složený ze samostatných malých kostek. Při pohledu zblízka má každá kostka svou formu a barvu. Odstoupíme-li však a pohlédneme na výjev z větší vzdálenosti, všimneme si, že kontury jednotlivých kostek se vytratily a dohromady vytvářejí nějaký obraz. Podobně si Martí vybírá jednotlivé kostky z Emersonova díla. Tyto kostky samostatně představují ideje Emersona, avšak zakomponované do myšlenkového procesu Martího, vytváří pohled na svět kubánského autora. Podobnou afirmaci najdeme i v hodnocení Martího eseje „Emerson“ od Manuela P. Gonzáleze:

Jeví se značně obtížné v eseji „Emerson“ vymezit myšlenku Martíovskou od Emersonovské. Tolik se oba ztotožňují s přírodou, tak blízká jsou jejich příslušná pojetí života, smrti a světa za životem, ve který věřili, že nevíme, kde končí exegeze a kde začíná původní nebo osobní přínos učence. ¹⁴

Dokladem této významné podobnosti nám mohou být i samotné texty obou autorů. „Zatímco uvnitř člověka je duše celku; moudré ticho; vesmírná krása, s níž každá část a částička je rovnocenně příbuzná; nekonečná JEDNOTA.“ ¹⁵ „Ježíš nezemřel v Palestině,

¹³ „Martí, limitándose a una labor de ordenación, deja que las citas se sucedan sin comentario alguno de su parte. Obtiene con ello un máximo acercamiento entre el lector y Emerson. Al retirarse de su función de intermediario, expone directamente los oídos del lector a la voz de Emerson [...], Ibid., s. 54.

¹⁴ „Resulta en extremo arduo deslindar en „Emerson“ el pensamiento martiano del emersoniano. Tan identificados están ambos con la naturaleza, tan afin es su respectivo concepto de la vida, la muerte y la trasvida, en la que ambos creían, que no sabemos dónde termina la exégesis y dónde comienza el aporte original o personal del escoliasta.“ Manuel Pedro González. *Estudios martianos*. Editorial Universitaria de la Universidad de Puerto Rico, 1974, s. 19.

¹⁵ „Meantime within man is the soul of the whole; the wise silence; the universal beauty, to which every part and particle is equally related; the eternal ONE.“ R.W.Emerson. *Self-reliance and Other Essays*. New York : Dover Publications, Inc., 1993.

nýbrž žije v každém člověku.“¹⁶ V každém člověku je obsažena nekonečná duše. Je to božská esence, která nás všechny prostupuje a již máme společnou. Tuto přítomnost božskosti nejsilněji cítíme v přírodě, kam se k ní obracíme a kde cítíme její přítomnost v našem nitru, protože i příroda nás spojuje jako místo původu člověka. „V lese se navracíme k jasnému rozvažování a víře.“¹⁷ „Štěstí existuje již na zemi; a dosáhneme jej moudrým cvičením rozumu.“¹⁸ „Příroda nikdy nenosí bídný zjev.“¹⁹ „Příroda nezná žárlivosti tak jako lidé. Nezná nenávisti, ani strachu jako lidé.“²⁰ Vznešenost přírody a její naprostou krásu vyjadřují oba autoři skrze absenci negativních lidských vlastností. Z následujících citací zřetelně vyplývá u obou autorů shoda pojetí člověka jako součásti přírody, jejíž jednotlivé části v propojení s člověkem existují a pracují pro dobro tohoto světa. Zde také nacházíme zastoupení názoru, že člověk je a vždy bude neodmyslitelnou součástí přírody, potažmo Vesmíru. „Příroda ve své funkci vůči člověku není pouze materiál, ale také proces a výsledek. Všechny její části nepřetržitě pracují pro dobro člověka.“²¹ „Lidé budou vždy potřebovat produkty přírody. A tak jako v každé oblasti vznikají určité produkty, vždy se bude udržovat jejich aktivní výměna, která zajistí pohodlí a bohatství všem národům.“²²

¹⁶ „Jesús no murió en Palestina, sino que está vivo en cada hombre.“ H.L. Díaz-Perera. *La página de José Martí*. Internetový projekt. [online]. [cit. 12. listopadu 2007]. Dostupné z: <http://www.josemarti.org/jose_marti/obras/articulos/articulosintro.htm>.

¹⁷ „In the woods, we return to reason and faith.“ The Ralph Waldo Emerson Institute. *The Internet's Complete Guide to the Life and Works of Ralph Waldo Emerson*. Internetový projekt. [online]. [cit. 12. listopadu 2007]. Dostupné z: <<http://www.rwe.org/>>.

¹⁸ „La felicidad existe sobre la tierra; y se la conquista con el ejercicio prudente de la razón, el conocimiento de la armonía del universo, y la práctica constante de la generosidad.“ H.L. Díaz-Perera. *La página de José Martí*. Op. cit.

¹⁹ „Nature never wears a mean appearance.“ The Ralph Waldo Emerson Institute. *The Internet's Complete Guide to the Life and Works of Ralph Waldo Emerson*. Op. cit.

²⁰ „La naturaleza no tiene celos, como los hombres. No tiene odios, ni miedo como los hombres. No cierra el paso a nadie, porque no teme de nadie.“ H.L. Díaz-Perera. *La página de José Martí*. Op. cit.

²¹ „Nature, in its ministry to man, is not only the material, but is also the process and the result. All the parts incessantly work into each other's hands for the profit of man.“ The Ralph Waldo Emerson Institute. *The Internet's Complete Guide to the Life and Works of Ralph Waldo Emerson*. Op. cit.

²² „Los hombres siempre necesitarán de los productos de la naturaleza. Y como en cada región sólo se dan determinados productos, siempre se mantendrá su cambio activo, que asegura a todos los pueblos la comodidad y la riqueza.“ H.L. Díaz-Perera. *La página de José Martí*. Op. cit.

1.4. MARTÍHO ESEJ „EMERSON“

Esej s názvem „Emerson“ byl poprvé publikován 19.května 1882 a je jedním z esejů, které Martí ve své literární tvorbě zaměřil na významné literární či filosofické představitele své doby. V celkovém rozvržení zmíněného eseje najdeme široké spektrum informací o severoamerickém mysliteli a jeho zemi, od zmínky o získání nezávislosti USA, přes poznámky o stylu Emersona, úvahy o životě a smrti, parafráze myšlenek concordského obyvatele, až po názory, jak jej vidí řada jiných spisovatelů, včetně samotného autora eseje, a vyjádření úcty, kterou k Emersonovi Martí cítil.

Už v úvodu eseje vycítíme z Martího stylu téměř obavu jakoby si nebyl zcela jistý, že je hoděn psát o tak velkém člověku jako byl R.W.Emerson:

Chvěje se někdy pero, jako kněz schopný hříchu, který nevěří, že by byl hoděn splnit své poslání. Rozjitřený duch se vznáší vysoko. Přeje si, aby křídla ho vynesla, ne aby pero vyřezávalo a formovalo jako dláto. Psaní je bolest, je to oříznutí: jako zapřáhnout kondora k povozu. Když velkolepý muž zmizí z povrchu zemského, zanechá za sebou čistý jas, a touhu po míru, a nenávisť k hřmotu.²³

Známé je souvětí, v němž Martí vyjadřuje zvláštní něhu, kterou k severoamerickému spisovateli cítil: „Emerson skončil: sladkými slzami se zalijí oči. Není to bolest, ale žárlivost. Nenaplní se hrud' úzkostí, nýbrž něhou.“²⁴ Smrt Emersona nebolí, ale způsobuje žárlivost. Tušíme, že „pouze“ skončila jeho existence zde na zemi, ale jeho duch a dílo žije dál. Jeho duše existuje v jiných sférách a nám již není dovoleno jej následovat, prodlévat v jeho konejšivé

²³ „Tiembla a veces la pluma, como sacerdote capaz de pecado que se cree indigno de cumplir su ministerio. El espíritu agitado vuela a lo alto. Alas quiere que lo encumbren, no pluma que lo taje y moldee como cincel. Escribir es un dolor, es un rebajamiento: es como uncir cóndor a un carro. Y es que cuando un hombre grandioso desaparece de la tierra, deja tras de sí claridad pura, y apetito de paz, y odio de ruidos.“ J.Martí. *Ensayos y crónicas*. Madrid: Cátedra, 2004, s. 90.

²⁴ „Emerson ha muerto: se llenan de dulces lágrimas los ojos. No da dolor sino celos. No llena el pecho de angustia, sino de ternura.“ Ibid., s. 91.

přítomnosti. Ve větách, kterými Martí vyjadřuje úlevu a konec bolesti ran, které uštedřil život na zemi, nacházíme něžnou poetičnost spřízněnosti: „Je to radostný pláč a ne pláč bolestný, protože již lístky růží přikrývají rány, které život mrtvému zasadil na rukách a chodidlech.“²⁵ Důkazem veliké úcty, kterou Martí k Emersonovi choval nejen jako ke spisovateli, je pasáž, v níž ho přirovnává k vojevůdci oslavovaném po své smrti lidem:

A tváře lidí září očekáváním, a jejich paže obtěžkávají otepi palmových listů, s nimiž pokrývají zemi, a meči dělají ve výši klenbu, aby pod nimi, přikryté dubovými větvemi a senem, mohli pronést tělo vítězného válečníka.²⁶

Rovněž pasáže, například ve formě zvolání, vyjadřující úctu k Emersonovu dílu můžeme hojně v eseji nalézt: „Jaké to tabulky zákonů, jeho knihy! Jeho verše, to lety andělů!“²⁷ Nezřídka používá Martí básnických přirovnání, obsahující symboly ohně k vyjádření svěžesti myšlenek, jejichž autorem Emerson byl. „Dopadají jeho myšlenky na mysl jako bílé kamínky na zářivé moře: jaká jiskření!, jaké záblesky!, jaké žíly ohně!“²⁸ Již z citátu „O jiných se dá říci: „Je to bratr“; o tomto muži se má říkat: „Je to otec.“²⁹ můžeme vycítit jaký cit a respekt choval Martí k velkému spisovateli. Vždyť ke komu jinému než k rodičům a právě k otci, cítí člověk větší lásku a úctu? V tomto směru, myslím, můžeme vnímat Emersona jako otce i my, čtenáři 21.století, neboť je řada myšlenek a kritických postojů, které brání důležité hodnoty lidského života a jejichž zrod přičítáme právě jemu. Emerson je podle Martího schopen přímého, vyjasňujícího přístupu, ve kterém, nezaslepen minulostí, hledí tváří

²⁵ „El llanto es de placer, y no de duelo, porque ya cubren hojas de rosas las heridas que en las manos y en los pies hizo la vida al muerto.“ Ibid, s. 91.

²⁶ „Y brillan de esperanza los rostros de los hombres, y cargan en sus brazos haces de palmas, con que alfombran la tierra, y con la espadas de combate hacen en lo alto bóveda para que pase bajo ellas, cubierto de ramas de roble y viejo heno, el cuerpo del guerrero victorioso.“ Ibid, s. 91.

²⁷ „!Qué tablas de leyes, sus libros! Sus versos, !qué vuelos de ángeles!“ Ibid, s. 91.

²⁸ „Caen sus ideas en la mente como piedrecillas blancas en mar luminoso: !qué chispazos!, !qué relampagueos!, !qué venas de fuego!“ Ibid, s. 97.

²⁹ „De otros hombres puede decirse: “Es un hermano“; de éste ha de decirse: “Es un padre“. Op. cit., s. 104.

tvář pravdě, přírodě: „Byl živým člověkem, z ramen a z očí setřásl všechny ty závoje a obvazy, kterými dávno minulé časy přikrývají člověka, a žil tváří tvář přírodě [...] Neznal hranic ni překážek“³⁰ - nenechal se zastavit zdánlivě nepřekonatelnými problémy, nikdy nepřijal za svou povinnost přizpůsobit se stávajícím systémům, jež měl, v duchu své doby, tak jako jiní, slepě následovat a šířit: „Nebyl poslušný žádnému systému, což se mu aktem slepého a služebníka zdálo; ani nevěřil žádnému, což aktem slabé, nízké a závistivé mysli shledával.“³¹ I Martí si uvědomoval, jak velmi záleží Severoameričanovi na pravdivosti svých slov...“Raději aby ho za nevědomého považovali než za lháře.“³² V každém ohledu, ať už se Martí dívá na Emersona jako na filosofa, spisovatele či člověka, shledává jej velkou osobností, skromnou, snad neduživou, ale nikdy se nesklonivší. Nachází v něm člověka, který v sobě a svém díle pojal tajemství života: „Tenhle člověk se před Vesmírem vzpřímil, a nenechal se rozptýlit. Odvážil se rozebrat syntézu, a nezabloudil. Rozepjal paže a s nimi objal tajemství života.“³³ Vedle dobré znalosti Emersonova díla projeví Martí v tomto oslavném eseji též znalost fyzického vzhledu autora, včetně jeho podoby v dětském věku:

Jako dítě, nesmělý a hubený, zdál se těm, co na něj hleděli, mladý orel, mladý smrk. A později byl klidný, přívětivý a zářící, a děti i dospělí se zastavovali, když procházel kolem. Jeho krok byl pevný krok člověka, který v, kam má jít; jeho tělo vysoké a neduživé, jako těla stromů jejichž vršky houpou proudy čistého větru. [...] Horskému srázu podobalo se jeho

³⁰ „Fue un hombre que se halló vivo, se sacudió de los hombros todos esos mantos y de los ojos todas esas vendas que los tiempos pasados echan sobre los hombres, y vivió faz a faz con la naturaleza [...] Él no conoció límites ni trabas“ Ibid, s. 91, 94.

³¹ „No obedeció a ningún sistema, lo que le parecía acto de ciego y de siervo; ni creó ninguno, lo que le parecía acto de mente flaca, baja y envidiosa.“ Ibid, s. 94.

³² „Prefiere que le tengan por inconsciente que por imaginador.“ Ibid, s. 98.

³³ „Este hombre se ha erguido frente al Universo, y no se ha desvanecido. Ha osado analizar la síntesis, y no se ha extraviado. Ha tendido los brazos, y ha abarcado con ellos el secreto de la vida.“ Ibid, s. 102.

čelo. Jeho nos byl jako zobák ptactva vznášejícího se nad vrcholky. A jeho oči uchvacující [...] ³⁴

Není lehké číst Emersonova díla a nalézt v nich krásu, kterou do nich uložil a již se snažil vypočítat nebo spíše přiblížit lidskému duchu, neboť sám dobře věděl, že slovy není možné něco tak krásného a vznešeného postihnout. Tím spíš můžeme cítit hněv nad lidmi, kteří nevěnují jeho textům dostatečné úsilí a intuici k odhalení skrytého. Ani Martímu se takový hněv nevyhnul:

A viní jej, lidé, kteří jej čtou a nechápou, z nedostatku něhy, protože nepřetržitě zaměřený na kontakt s velkolepým, zdálo se mu malé to jeho osobní, a náhodné, a nepodstatné, co nezasluhuje ani být vysloveno! ³⁵

Martího oslava velkého amerického myslitele nespočívá ale pouze ve vyjádření jeho vnímání, zaměření se na Emersonovo dílo či myšlenky, nýbrž obsahuje i zmínky o stylu, jímž transcendentalista psal. Tyto občasné poznámky nám přibližují, jak se sám autor vnímal, když psal: „Viděl za sebou Ducha tvořitele, který skrze něj promlouval k přírodě.“ ³⁶ A také zahrnují básnické přirovnání stylu z hlediska výrazových prostředků: „Jeho pero není štětec, který rozpíjí, ale dláto, které vytesává a řeže. Zanechá za sebou čistou větou, tak jako dobrý sochař čistou linii. Jediné zbytečné slovo jeví se mu vráskou v nákrese.“ ³⁷ V závěru eseje Martí používá i metafor k připodobnění díla Emersona: „Dubové háje v květu zdají se některé jeho básně. [...] A jiné básně jsou jako potůčky nádherných

³⁴„Era de niño, tímido y delgado, y parecía a los que le miraban, águila joven, pino joven. Y luego fue sereno, amable y radiante, y los niños y los hombres se detenían a verle pasar. Era su paso firme, de aquel que sabe adonde ha de ir; su cuerpo alto y endeble, como esos árboles cuya copa mecen aires puros. [...] Ladera de montaña parecía su frente. Su nariz era como la de las aves que vuelan por cumbres. Y sus ojos cautivadores [...]“ Ibid, s. 91-92.

³⁵„Y le acusan, de entre los que lo leen y no lo entienden, de poco tierno, porque hecho al permanente comercio con lo grandioso, veía pequeño lo suyo personal, y cosa de accidente, y ni de esencia, que no merece ser narrada!“ Ibid, s. 93.

³⁶„Él veía detrás de sí al Espíritu creador que a través de él hablaba a la naturaleza.“ Ibid, s. 93.

³⁷„Su pluma no es pincel que diluye, sino cincel que esculpe y taja. Deja la frase pura, como deja el buen escultor la línea pura. Una palabra innecesaria le parece una arruga en el contorno.“ Ibid, s. 96.

kamínků, nebo trháčky mraků, nebo části paprsku.“³⁸ Dokonce v jedné pasáži o Emersonově stylu najdeme jakousi obhajobu občasného psaní ve skocích :

Někdy zdá se, že skáče z jedné otázky ke druhé, a na první pohled nenalzáme vztah mezi dvěma sousedícími myšlenkami. A to proto, že pro něho je přirozeným krokem, co jiným jeví se skokem.³⁹

Martí jde ve svém eseji až do takového detailu jako je přibližný popis Emersonova domu, na který naváže i zmínkou o vlivech, které formovaly Emersonovo myšlení:

Jeho dům byl jako on, rozlehlá a slavnostní, v blízkosti vysokých smrků, symbolů pána domu, a stinných kaštanů. [...] Tam čítával Montaigne, který viděl, a říkal věci jisté; mystika Swedenborga, který měl mysl jako oceán; Plotina, který hledal Boha a téměř ho našel; [...] a Platóna [...]“⁴⁰

Na závěr tohoto pojednání o Martího eseji „Emerson“ bych se jen dvěma body ráda zaměřila na styl, jímž je napsán. Martí v úvodu svého eseje promlouvá ve dvou protikladných rovinách - rovině světla a stínu, země a nebes. Tyto roviny nalzáme i v Emersonově tvorbě. José Ballón rozsáhle pojednává o této paralele ve své knize, nám postačí jen krátká citace.

(Martí) sleduje velkolepou krajinu: mluvčí, vstojte na vrcholu... pozoruje zemi, dole, zahalenou ve stínech. [...] A (Martí) přirovnává postavu zesnulého myslitele k nebeskému tělesu jehož činnost byla přerušena na svém vrcholu...Emerson rozlišuje mezi okruhem stinným a hvězdně

³⁸ „Robledales en flor semejan algunos poemas suyos. [...] Y otros poemas son como arroyuelos de piedras preciosas, o jirones de nube, o trozo de rayo.“ Ibid, s. 106.

³⁹ „A veces, parece que salta de una cosa a otra, y no se halla a primera vista la relación entre dos ideas inmediatas. Y es que para él es paso natural lo que para otros es salto.“ Ibid, s. 96-97.

⁴⁰ „Era su casa, como él, amplia y solemne, cercada de altos pinos como en símbolo del dueño, y de umbrosos castaños. [...] Allí leía a Montaigne, que vio por sí, y dijo cosas ciertas; a Swedenborg el místico, que tuvo mente oceánica; a Plotino, que buscó a Dios y estuvo cerca de hallarlo; [...] y a Platón [...]“ Ibid, s. 95.

světelným, jehož světlo pochází z výšin; mezi rovinou zemskou a vyšší, nebeskou [...]⁴¹

Druhou zajímavostí z hlediska stylu eseje, na kterou nás rovněž upozorňuje J. Ballón, jsou parafráze Emersonových vlastních myšlenek, které Martí používá. Například již na druhé stránce eseje nalezneme následující text: „[...] a žil tváří tvář přírodě, jako by celá země byla jeho domácností;“⁴², jehož počátky můžeme nalézt v Emersonově *Zdrojích* (Resources): „[...] učený muž se usadí doma, / jeho srdce země“.⁴³ Obdobné parafrázování nacházíme o dvě stránky dále: „Viděl se jako průsvitná zřítelnice, jíž nic neunikne, vše odráží, a je pouhou zřítelnicí.“⁴⁴ Zjevným původem je Emersonův vlastní text: „Stal jsem se průsvitnou zřítelnicí; jsem nic; vidím vše [...]“⁴⁵ Důkazem dalšího zřetelného vlivu Emersonových textů je přímé zakomponování jedné jejich části do Martího eseje:

[...] že krása Vesmíru byla stvořena k inspiraci přání a k útěše bolestí ctnosti, a pro podnícení člověka k hledání a nalezení sebe sama; že „uvnitř člověka je duše celku; moudré ticho; vesmírná krása, s níž každá část a částička je rovnocenně příbuzná; nekonečná JEDNOTA“.⁴⁶

⁴¹ „(Martí) avizora un paisaje grandioso: el hablante, de pie sobre una cumbre[...] observa la tierra, abajo, envuelta en sombras. [...] Y (Martí) compara la figura del pensador fallecido a un cuerpo celeste suspendido en el cenit [...] Emerson distingue entre el ámbito sombrío y el de la luz estelar que proviene de lo alto; entre el plano inferior terrestre y el superior celeste [...]“ J. Ballón. *Autonomía cultural americana: Emerson y Martí*. Op. cit., s. 36-37.

⁴² „[...] y vivió faz a faz con la naturaleza, como si toda la tierra fuese su hogar;“ J. Martí. *Ensayos y crónicas*. Op. cit., s. 91.

⁴³ „el hombre sabio se siente en casa, / su corazón la tierra“, José Ballón. *Autonomía cultural americana: Emerson y Martí*. Op. cit., s. 41.

⁴⁴ „Él se veía como pupila transparente que lo veía todo, lo reflejaba todo, y sólo era pupila.“ José Martí. *Ensayos y crónicas*. Op. cit.

⁴⁵ „I become a transparent eye-ball; I am nothing; I see all...“ R.W. Emerson. *Nature*. V The Ralph Waldo Emerson Institute. *The Internet's Complete Guide to the Life and Works of Ralph Waldo Emerson*. Op. cit.

⁴⁶ „[...] que la hermosura del Universo fue creada para inspirarse el deseo y consolarse los dolores de la virtud, y estimular al hombre a buscarse y hallarse; que „dentro del hombre está el alma del conjunto, la del sabio silencio, la hermosura universal a la que toda parte y partícula está igualmente relacionada: el uno eterno.“ J. Martí. *Ensayos y crónicas*., cit. dílo, s. 99.

Text uvedený v uvozovkách je totožný s částí textu Emersonova eseje *Nadduše* (Over-soul).⁴⁷ Podobně zřetelnou parafrázi nacházíme i v :“[...] a dítě ze statku je blíže univerzální pravdě než starožitník.“⁴⁸ Tento text čerpá z Emersonovy *Historie* (History): „Blbec, indián, dítě, a nevyškolený rolníkův chlapec, stojí blíže světlu skrze nějž má být příroda vnímána, než prosektor či starožitník.“⁴⁹

2. MARTÍ – EMERSON : SVOBODA - TÉMA VNITŘNÍHO HLASU

2.1. FORMA VLÁDY VYCHÁZÍ Z ELEMENTŮ OVLÁDANÉHO

V této kapitole se zaměříme na pojetí svobody mezi dvěma entitami. U Martího se bude jednat především o vztah národ vládnoucí - národ ovládaný, u Emersona pak entitami budou člověk a příroda. Abychom mohli nalézt paralelní ideje v dílech obou autorů, musíme nejprve blíže specifikovat některé z pojmů, které byly pro Martího či Emersona podstatné.

Martí, jako spisovatel, novinář, ale především jako revolucionář, který snil o svobodě a nezávislosti pro Kubu, je silně patriotického cítění. Abychom mohli blíže pochopit důležitost tohoto pojmu pro kubánského spisovatele, citujme jeho vlastní slova, která nám přiblíží jeho koncept vlasti.

A netvoří zemi to, co nazývají celistvostí vlasti. Vlast je něco více než útlak, něco více než bezduché kousky země bez svobody, něco více než právo vlastnit násilím. Vlast je společenství zájmů, jednota tradic, jednota cílů, sladké a utěšující tání v lásce a naději.⁵⁰

⁴⁷ R.W.Emerson. *Over-soul*. V R.W.Emerson. *Self-reliance and Other Essays*. Op. cit., s. 52.

⁴⁸ „[...] y un niño de la hacienda está más cerca de la verdad universal que un anticuario.“ J.Martí. *Ensayos y crónicas*. Op. cit.

⁴⁹ „The idiot, the Indian, the child, and unschooled farmer’s boy, stand nearer to the light by which nature is to be read, than the dissector or the antiquary.“ R.W.Emerson. *Self-reliance and Other Essays*. Op. cit., s. 17.

⁵⁰ „Y no constituye la tierra eso que llaman integridad de la patria. Patria es algo más que opresión, algo más que pedazos de terreno sin libertad y sin vida, algo más que derecho de posesión a la fuerza. Patria es comunidad de intereses, unidad de tradiciones, unidad de fines, fusión dulcísima y consoladora de amores y esperanzas.“ *En un domingo de mucha luz. Cultura, historia y literatura españolas en la obra de José Martí*. Ediciones Universidad de Salamanca y los autores. Salamanca: Universidad, 1995.

V pouhých osmnácti letech publikuje Martí svou první literární práci – dramatickou poému s názvem *Abdala* (Abdala). Hrdinou tohoto díla je mladík, který je postaven do role obránce své vlasti - Nubie, která je zřetelným odkazem na Kubu. Martí této postavě vkládá do úst následující verše, jimiž Abdala vysvětluje své poslání matce a sestře.

Láska, matko, k vlasti
Není směšnou láskou k zemi,
Ani k trávě na níž došlapují naše nohy;
Je to neporazitelná zášť k tomu, kdo ji tiskne,
Je to věčný hněv na toho, kdo ji napadá;-
A taková láska probouzí v naší hrudi
Svět vzpomínek, který nás volá
Zpět k životu [...] ⁵¹

Nyní se podívejme, jak blízkým společenstvím je pro Emersona příroda.

Necítím k přírodě nepřátelství, ale dětskou lásku. Rozpínám se a žiji v teplém dni jako obilí a melouny. Nechme mluvit její poctivost. Nepřeji si házet kameny na mou krásnou matku, ani špinit mé urozené hnízdo. Jen bych si přál ukázat skutečnou polohu přírody ve vztahu k člověku... ⁵²

Pojmem „matka“ nám Emerson přibližuje svůj osobní vztah k přírodě. Je to vztah plný úcty a lásky. Mohli bychom zde vytvořit

⁵¹„El amor, madre, a la patria/ No es el amor ridiculo a la tierra,/ Ni a la yerba que pisan nuestras plantas;/ Es el odio invencible a quien la oprime,/ Es el rencor eterno a quien la ataca;-/ Y tal amor despierta en nuestro pecho/ El mundo de recuerdos que nos llama/ A la vida otra vez [...]“ R.Fernandez Retamar. *Introducción a José Martí*. La Habana: Centro de Estudios Martianos, 1978.

⁵²„I have no hostility to nature, but a child's love to it. I expand and live in the warm day like corn and melons. Let us speak her fair. I do not wish to fling stones at my beautiful mother, nor soil my gentle nest. I only wish to indicate the true position of nature in regard to man...“ Ralph Waldo Emerson. *Nature*. V The Ralph Waldo Emerson Institute. *The Internet's Complete Guide to the Life and Works of Ralph Waldo Emerson*. Op. cit.

jistou paralelu s Martího silným citem k vlasti, ve které by příroda pro Emersona představovala obdobu vlasti. Zde nesmíme zapomínat, že i pro Martího byla příroda velice důležitá, nicméně pro účely této práce jsme se zaměřili spíše na jeho vztah k vlasti.

Patriotický přístup ke své zemi zaujímá Emerson ve svém eseji *Mladý Američan* (*The Young American*). Tento esej je souhrnem postřehů, které autor adresuje některým specifickým skutečnostem tehdejší severní Ameriky. „Spíše než v jeho výslovně filosofických spisech, se v tomto eseji dozvíme o tom, jak se Emerson cítil uprostřed ekonomického expansionismu.“⁵³

2.1.1. Martí – Emerson: elementy ohrožující svobodu

Abychom mohli dobře charakterizovat vztah Martího i Emersona ke svobodě, musíme se nejprve zaměřit na prvky, které v jejich očích pro tuto svobodu představovaly největší nebezpečí. Budeme-li mluvit o Martí, jsou to především země, které, ať už z důvodů ekonomických nebo dobovatelských, lpěly na tom, aby Kuba byla jejich součástí – buďto součástí teritoriální, tedy v podobě kolonie, nebo jakýmsi ekonomickým vazalem, tedy formou „dohody“. Takto by tedy byla Kuba připoutána k USA, které by ji především ekonomicky využívaly. Jednou z dalších zemí, která ohrožovala svobodu Kuby, bylo Španělsko. V Martího vztahu ke Španělsku můžeme nalézt jistou rozporuplnost. Autor má Španělsko na jedné straně rád, jako jednu ze svých vlastí, na straně druhé se cítí nucen bojovat proti v té době neutuchající potřebě Španělska udržet si Kubu jako svou kolonii. Jedním z přesvědčivých důkazů výše napsaného jsou následující verše.

Zem žlutou, kterou vymílá
bahnité Ebro, rád mám v dáli:
Miluji Pilar namodralý

⁵³ In a way, this essay tells us more about how Emerson felt at the spectacle of economic expansionism than do his more expressly philosophical writings. A.Sarbu. *The Reality of Appearances. Vision and Representation in Emerson, Hawthorne, and Melville*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1996.

Lanuze nebo Padilla.

[...]

Miluji zemi samý květ,
španělskou nebo musulmanů,
kde kvítek mého žití vzplanul
A začal se dál rozvíjet.⁵⁴

Jedním z hlavních důvodů, proč Martí vidí ve španělském kolonialismu takové nebezpečí, je fakt, že Španělsko je zemí Kubě značně vzdálenou a i proto velmi odlišnou.

A nežijí Kubánci jako ostrované; historie Kubánců není historií ostrovanů; to, co bylo pro Španělsko nehynoucí slávou, samotné Španělsko si přálo, aby pro ně bylo hlubokým žalem. Rozdílným obchodem se živí, s rozdílnými zeměmi se přátelí, opačnými zvyky se baví.⁵⁵

A není to jen odlišnost, co se zdá kubánskému autorovi tak nebezpečné na spojení se Španělskem. Tato poloostrovní země jeví se mu nejednotná, s politikou bez morálky, zkorumpovaná...a v žádném případě není možné, aby Kuba byla svedena k tak amorální a polorozpadlé vizi.

Nejvyšším úsilím mé vlasti je nezávislost, protože se cítí jednotná v silném vdechnutí, kompaktní, mocná, osvícená, bohatá, milovaná, žádaná nejplodnějším úspěchem, a Španělsko rozdělené, rozčtvrcené, v politice demoralizované, v administrativě zkorumpované, v průmyslu zaostalé, v obchodování chudé, ve všem zrušované a skleslé, nemůže ji vést tam,

⁵⁴ „Quiero a la tierra amarilla/ Que baña el Ebro lodoso:/ Quiero el Pilar azuloso/ De Lanuza y de Padilla./ [...] Amo la tierra florida./ Musulmana o española,/ Donde rompió su corola/ La poca flor de mi vida.“ J.Martí. *Ismaelillo. Versos libres. Versos sencillos*. Madrid: Cátedra, 2003.

⁵⁵ „Y no viven los cubanos como los peninsulares viven; no es la historia de los cubanos la historia de los peninsulares; lo que para España fue gloria inmarcesible, España misma ha querido que sea para ellos desgracia profundísima. De distinto comercio se alimentan, con distintos países se relacionan, con opuestas costumbres se regocijan.“ *En un domingo de mucha luz. Cultura, historia y literatura españolas en la obra de José Martí*. Ediciones Universidad de Salamanca y los autores. Op. cit.

kam ji táhnou její panenské síly, tam, kam ji svou nepřemožitelnou silou přitahují obchod a péče nového a kvetoucího světa!⁵⁶

S prakticky shodným názorem se shledáme u J. Marinella, který příčinu zaostávání ve vývoji Španělska vidí v nedořešení ekonomických a sociálních záležitostí.⁵⁷

Kuba ví, co je její jedinou a zároveň nejdůležitější potřebou. A tak jako živé bytosti musí dýchat, Kuba musí být svobodná a ani Španělsko jí v tom nezabrání. „Kuba již věří, že nezávislost je jejím jediným štěstím, jejím jediným přáním, její jedinou potřebou. Co si počne Španělsko tváří v tvář tomuto energickému rozhodnutí?“⁵⁸ Očekávali bychom, že v době, kdy Španělsko dosáhlo své v té době vytoužené formy-republiky, bude mít pochopení pro situaci, v níž se Kuba nacházela. Avšak Martí již tušil, že ani tato skutečnost nic nezmění na přístupu Španělska ke svým koloniím.

Jestliže se Kuba rozhodla ke svému osvobození; jestliže vždy chtěla své osvobození, aby se mohla vztyčit v republiku; jestliže se sebevědomě vrhla za dosažením svých práv dříve než Španělsko; jestliže se pro svou svobodu uměla obětovat, bude nyní Španělská republika chtít násilím ji připoutat k té, která v Kubánské republice mučednictví podnítila?⁵⁹

Druhým státem, který představoval nemalý problém pro kubánskou svobodu a nezávislost, byly Spojené Státy Americké. „, [Martí] uměl

⁵⁶ „¡Es la independencia el esfuerzo supremo de mi patria, porque se siente unida en una aspiración fuerte, compacta, potente, ilustrada, rica, amada, requerida por la más fecunda prosperidad, y España dividida, desmembrada, en la política desmoralizada, en la administración corrompida, en la industria atrasada, en el comercio pobre, en todo devastada y decaída, no puede llevarla allí donde sus fuerzas vírgenes la arrastran, allí donde el comercio y el cuidado de un mundo nuevo y floreciente la atraen con invencible poder!“ Ibid., s. 111.

⁵⁷ Juan Marinello. *Ensayos martianos*. La Habana: Imprenta Nacional, 1961, s. 193.

⁵⁸ „Cuba cree ya que la independencia es su única ventura, su único deseo, su única necesidad. ¿Qué va a hacer España ante esta enérgica resolución?“ *En un domingo de mucha luz. Cultura, historia y literatura españolas en la obra de José Martí*. Ediciones Universidad de Salamanca y los autores. Op. cit., s. 114.

⁵⁹ „Si Cuba ha decidido su emancipación; si ha querido siempre su emancipación para alzarse en República; si se arojó a lograr sus derechos antes que España los lograra; si ha sabido sacrificarse por su libertad, ¿querrá la República española sujetar a la fuerza a aquella que el martirio ha erigido en República cubana?“ Ibid., s. 101.

[v USA] ocenit také pozitivní hodnoty jejich lidu a kultury, aniž proto zanechal boje proti nebezpečí, které tamější režim představoval pro jeho Ameriku, obzvláště pak pro Kubu.“⁶⁰ Už dříve musela Kuba projevit schopnost hájit svou svobodu, ale ani nyní není příliš znavená či neschopná obhájit ji znovu.

Z krutovlády Španělska se uměla španělská Amerika zachránit; a nyní, poté, co jsme měli možnost posoudit předchůdce, příčiny a činitele tohoto banketu (Americká konference ve Washingtonu v letech 1889 a 1890, pozn.aut.), je nutno říci, protože taková je pravda, že přišla hodina, kdy španělská Amerika podruhé vyhlásí svou nezávislost.⁶¹

Z Emersonových spisů docházíme k tomu, že největším nepřítelem svobody je v jeho očích nedostatek sebedůvěry. Tak málo věříme sami v sebe, že leckdy nejsme schopni projevit svůj názor, vyjádřit své potřeby, a na druhý den slyšíme naši vlastní ideu z úst někoho jiného.

... a my budeme muset zahanbeně přijmout své vlastní mínění od druhého.
... My se vyjadřujeme jen napůl, stydíme se za onu božskou ideu, kterou každý z nás představuje [...] Nejžádanější ctností je přizpůsobivost. Sebedůvěra, spoléhání na sebe sama jsou její protiklady.⁶²

Naše neschopnost a nedůvěra naslouchat našim vlastním potřebám nás vede k napodobování či citování druhých bez ohledu na náš vlastní názor. Tímto způsobem se stáváme davem a vytrácí se naše individualita, k níž

⁶⁰ „[en los EEUU] supo apreciar también los valores positivos de su pueblo y de su cultura, pero sin dejar por ello de detectar y combatir el peligro que el régimen allí imperante suponía para su América, y particularmente, en lo inmediato, para Cuba.“ R.Fernández Retamar. *José Martí y nuestra España*. Ibid., s. 209.

⁶¹ „De la tiranía de España supo salvarse la América española; y ahora, después de ver con ojos judiciales los antecedentes, causas y factores del convite, urge decir, porque es la verdad, que ha llegado para la América española la hora de declarar su segunda independencia.“ Ibid., s. 209.

⁶² „Else, to-morrow a stranger will say with masterly good sense precisely what we have thought and felt the time, and we shall be forced to take with shame our own opinion from another. [...] We but half express ourselves, and are ashamed of the divine idea which each of us represents [...] The virtue in most request is conformity. Self-reliance is its aversion.“ R.W.Emerson. *Self-reliance and Other Essays*. Op. cit.

Emerson ve svém díle ukazuje. „Chtěl aby masy byly zkroceny, drilovány a rozděleny tak, aby z nich mohla být vytažena individua.“⁶³

2.1.2. Potřeba vycházet ze sebe sama

Řešením u obou spisovatelů je zaměřit se, v případě Martího, na svůj národ, svou zemi, elementy, které ji tvoří a skrze toto poznání vytvořit ideální formu odpovídající potřebám jeho země; v případě Emersona se jedná prakticky o totéž, s tím rozdílem, že entitou, která se má zaměřit na sebe sama a pohroužit se do svého vlastního nitra, kde pochopí, jaké jsou její vlastní potřeby, jež má naplnit, že touto entitou je člověk - jedinec ve společnosti.

Martí pojmenovává ve svém projevu „Se všemi a pro dobro všech“ („Con todos y para el bien de todos“) ze dne 26. listopadu roku 1891 cestu, kterou je třeba se vydat: „ukáznit naše svobodné duše v znalosti a řádu skutečných prvků naší země“⁶⁴.

„[...] nehledáme pouhé formality ani pokračování koloniálního ducha v našem životě s novinkami yankeeské uniformy, nýbrž podstatu a realitu naší republikánské země, [...]“⁶⁵

„Z vlastního myšlení a své hrdé přirozenosti“⁶⁶ má vycházet vláda dané země. Je třeba si uvědomit, že v záležitosti, jako je forma vlády dané země, tak citlivé a důležité zároveň, není rozhodující estetická stránka věci, nýbrž její funkčnost a původnost. „Jsme lidé a

⁶³ „He wanted the masses to be tamed, drilled, divided and broken up, so that individuals could be drawn out of them.“ E.Lee Masters. *The living thoughts of Emerson*. New York: Longmans, Green and CO., 1940, s. 6.

⁶⁴ „disciplinar nuestras almas libres en el conocimiento y orden de los elementos reales de nuestro país“, J.Martí. „Con todos y para el bien de todos“ H.L. Díaz-Perera. *La página de José Martí*. Op. cit.

⁶⁵ „[...] no buscamos, en este nuevo sacrificio, meras formas, ni la perpetuación del alma colonial en nuestra vida, con novedades de uniforme yanqui, sino la esencia y realidad de un país republicano nuestro, [...]“ Ibid., s. 6.

⁶⁶ „de su idea propia y de su naturaleza altiva“ Ibid., s. 8.

nebudeme chtít vlády jako vystřižené ze žurnálů, nýbrž práci našich mozků vyšlou z kadlubu naší země.“⁶⁷

Prakticky totožnou cestu nám ukazuje ve svých esejích Emerson: „Člověk by se měl spíš učit odkrývat a pozorovat zář světla, která zalévá jeho ducha z vlastního nitra, než třept z oblohy bardů a mudrců.“⁶⁸ Bardy, k nimž Kuba zbytečně vzhlíží v době formace své vlády, jsou různé země, u nichž se snaží najít inspiraci v hledání formy vlády pro ni vhodnou. A tak nastává situace, kdy Martí znovu a znovu ve svých esejích zdůrazňuje nutnost poznání země, jíž chceme vládnout.

Vláda musí vycházet ze země samé. Její duch musí odpovídat duchu země. Forma vlády musí být ve shodě s uspořádáním země. Vláda není nic jiného než rovnováha přírodních složek země.⁶⁹

Má-li se dobře vládnout, je třeba přihlížet k tomu, co je tam, kde se vládne; a dobrým vladařem v Americe není ten, kdo ví, jak si vládne Němec nebo Franouz, nýbrž ten, kdo ví, z jakých složek sestává jeho země a jak je může řídit, aby v zemi zrozenými metodami a institucemi došel onoho žádoucího státu [...]⁷⁰

Inspiraci pro tento názor můžeme hledat právě u Emersona, který cítil, že právě lidé, jedinci společnosti, se sami neřídí svým nitrem, svými vlastními potřebami, ale raději napodobují či se uchylují k dosažení cílů druhých.

⁶⁷ „Hombres somos, y no vamos a querer gobiernos de tijeras y de figurines, sino trabajo de nuestras cabezas, sacado del molde de nuestro país.“ Ibid., s. 8.

⁶⁸ „A man should learn to detect and watch the gleam of light which flashes across his mind from within, more than the luster of the firmament of bards and sages.“ R.W. Emerson. *Self-reliance and Other Essays*. Op. cit.

⁶⁹ „El gobierno ha de nacer del país. El espíritu del gobierno ha de ser el del país. La forma del gobierno ha de avenirse a la constitución propia del país. El gobierno no es más que el equilibrio de los elementos naturales del país.“ José Martí. *Nuestra América*. V H.L. Díaz-Perera. *La página de José Martí*. Op. cit.

⁷⁰ „A lo que es, allí donde se gobierna, hay que atender para gobernar bien y el buen gobernante en América no es el que sabe cómo se gobierna el alemán o el francés, sino el que sabe con qué elementos está hecho su país, y cómo puede ir guiándolos en junto, para llegar, por métodos e instituciones nacidas del país mismo, a aquel estado apetecible [...].“ Op. cit.

Potřebujeme muže a ženy, kteří by stav společnosti napravili a vůbec vzkřísili život; zatím však vidíme, že většina lidí je neschopná, že se nedokáže vyrovnat s vlastními potřebami, ambice má naprosto neúměrné svým silám a sklání se a panáčkuje ve dne v noci.⁷¹

Emerson však ve svém díle neopomíjí téma státu a jemu odpovídající vlády. V jeho eseji „Politika“ („Politics“) najdeme vyjádřený prakticky totožný názor na specifčnost vlády, která by měla odpovídat národu, jemuž vládne.

[...] (zajišťuje, pozn.aut.) formu a metody vlády, které jsou vlastní každému národu, zvyku myšlení a nikdy nejsou přenosné na jiný stát nebo společnost. V naší zemi se velmi pyšníme našimi politickými institucemi, které jsou v tomto směru pozoruhodné, protože tryskají v paměti žijícího člověka, z povahy a podmínek lidí, které lidé stále vyjadřují s dostatečnou důvěrou, -- a my jim ostentativně dáváme přednost před kterýmikoliv jinými v dějinách. Nejsou lepší, ale pro nás vhodnější.⁷²

Než se vrátíme zpět k naší metaforické paralele mezi Martího a Emersonovým konceptem potřeby vycházet z vlastního nitra, citujme ještě jeden příklad. Vztah mezi elementy citovaného je na pomezí mezi formou vlády vůči lidu a jedince, jenž „vládne“ sám sobě. Je to krok mezi těmito dvěma vazbami, „vláda“ jedince vůči jedinci.

⁷¹ „We want men and women who shall renovate life and our social state, but we see that most natures are insolvent, cannot satisfy their own wants, hve an ambition out of all proportion to their practical force, and do lean and beg day and night continually.“ R.W. Emerson. *Self-reliance and Other Essays*. Op. cit.

⁷² „[...] the form and methods of governing, which are proper to each nation, and to its habit of thought, and nowise transferable to other states of society. In this country, we are very vain of our political institutions, which are singular in this, that they sprung, within the memory of living men, from the character and condition of the people, which they still express with sufficient fidelity, -- and we ostentatiously prefer them to any other in history. They are not better, but only fitter for us.“ R.W.Emerson. *Politics*. V The Ralph Waldo Emerson Institute. *The Internet's Complete Guide to the Life and Works of Ralph Waldo Emerson*. Op. cit.

Jestliže se postavím do role mého dítěte, a zůstaneme při jedné myšlence, a uvidíme, že věci jsou tak anebo tak, toto vnímání je zákonem pro něho a pro mne též. Jsme oba tam, oba dva jednáme. Ale jestliže, bez toho aniž bych ho vnesl do myšlenky, přehlédnou jeho okolnosti, a, budu se dohadovat jak to s ním je, ustanovím toto nebo ono, nikdy mi nebude poslušný. Taková je historie vlád, [...] ⁷³

Emerson jde ve svém přesvědčení nebát se vyjadřovat názory vycházející z našeho nitra tak daleko, že dokonce neváhá pobídnout své čtenáře k vyjádření svého názoru, i kdyby to mělo znamenat, že na druhý den už budou tvrdit úplný opak toho, co řekli dnes. „Dnes říkejte tvrdými slovy, co si myslíte, a zítra říkejte, co si myslíte, slovy rovněž tvrdými, byť by to bylo v rozporu se vším, co jste řekli dnes.“ ⁷⁴

Principy našeho života musí vycházet z nás samotných, máme-li být se svým životem spokojeni a máme-li být schopni svá stanoviska hájit. „[...] a zvuk mysli bude odvozovat své zásady z nahlédnutí do sebe sama [...]“ ⁷⁵

Ale abychom neuváděli pouze paralely, citujme přímo z Emersonova eseje *Politika* (Politics), ve kterém nacházíme v podstatě původ myšlenky Martího, „že stát musí následovat a ne vést povahu a pokrok občana.“ ⁷⁶

⁷³ „If I put myself in the place of my child, and we stand in one thought, and see that things are thus or thus, that perception is law for him and me. We are both there, both act. But if, without carrying him into the thought, I look over into his plot, and, guessing how it is with him, ordain this or that, he will never obey me. This is the history of governments, [...] „ The Ralph Waldo Emerson Institute. *The Internet's Complete Guide to the Life and Works of Ralph Waldo Emerson*. Op. cit.

⁷⁴ „Speak what you think now in hard words, and tomorrow speak what to-morrow thinks in hard words again, though it contradict every thing you said to-day.“ R.W.Emerson. *Self-reliance and Other Essays*. Ibid., s. 24.

⁷⁵ „[...] and a sound mind will derive its principles from insight [...]“ A. Derleth. *Emerson, Our Contemporary*. Toronto: Collier- Macmillan Canada Ltd., 1970.

⁷⁶ „that the State must follow, and not lead the character and progress of the citizen“, R.W.Emerson. *Politics*. The Ralph Waldo Emerson Institute. *The Internet's Complete Guide to the Life and Works of Ralph Waldo Emerson*. Op. cit.

V tuto chvíli můžeme uvést vztahy, v nichž se jednotliví autoři pohybují: u Martího je to člověk, jenž ponořením se do své země, pochopením jejích elementů a potřeb, bude schopen najít ideální formu vlády pro svou zemi; u Emersona je to člověk nořící se do svého nitra, do světla své duše, aby pochopil potřeby a povahu sama sebe, potažmo můžeme tento vztah přenést na duši, která se ponoří do přírody, ke svému původu, k nejposlednějšímu vláčeku celého společenství a tím nejopravdověji a nejhlouběji pozná - nalezne sebe samu.

Ambiciózní duše se posadí před každou vzdorující skutečností; jednu za druhou, zredukuje všechny neznámá zřízení, všechny nové síly zařadí k jejich zákonu, do jejich třídy, a vždy půjde prostřednictvím vzhledu k oživení posledního vláčka celého uspořádání, k okrajové části přírody.⁷⁷

Samotný Emerson žil podle zásad, jež šířil ve svých spisech. Jednoznačným potvrzením je například fakt, že sám nebyl ochoten být součástí jakékoliv organizace, už proto, že tušil, že členství v organizaci by omezilo do značné míry možnost řídit se především svými potřebami, svým vnitřním hlasem. „Emerson byl příliš mnoho svůj, než aby se, byť i okrajově, řadil do jakékoliv formální organizace.“⁷⁸

Pojem „sebedůvěra“ (self-reliance) představuje u concordského spisovatele možnost „nejplnější, nejideálnější realizace sebe sama“.⁷⁹

2.1.3. Minulost součástí přítomného

⁷⁷ „The ambitious soul sits down before each refractory fact; one after another, reduces all strange constitutions, all new powers, to their class and their law, and goes on for ever to animate the last fibre of organization, the outskirts of nature, by insight.“, R.W.Emerson. *The American Scholar*. V The Ralph Waldo Emerson Institute. *The Internet's Complete Guide to the Life and Works of Ralph Waldo Emerson*. Op. cit.

⁷⁸ „Emerson was too much his own man to take any but a peripheral part in any formal organization.“A.Derleth. *Emerson, Our Contemporary*. Op. cit.

⁷⁹ „through self-reliance, the fullest, most ideal realization of self.“ Ibid., s. 74.

Dalším shodným rysem Martího a Emersona v hledání svobody je „minulost“, respektive náš přístup k ní. V díle obou autorů nacházíme prakticky shodný názor, který tkví v přijetí naší minulosti.

Budeme-li chtít co nejlépe pochopit Emersonův vztah k minulosti, její důležitost, dobře nám poslouží jeho esej „Kruhy“ („Circles“). V tomto eseji autor formuloval teorii, podle níž je vše uspořádáno v kruzích, a jednotlivé kruhy opisují ty menší. Čím větší kruh, tím obohacenější následný okamžik vzhledem ke kruhu menšímu. To znamená, že není možné, aby vznikl kruh nový bez předchozího kruhu menšího. Z toho vyplývá, že ani přítomný okamžik nemůže existovat bez minulého okamžiku, a tedy, že jakékoliv dílo člověka je, bez možnosti ovlivnění námi, do jisté míry výsledkem děl předchozích. „Dalším velkým vlivem působícím na duši učence je mysl Minulosti, -- v jakékoliv formě, ať už literatuře, umění, institucích, mysl je vytesaná.“⁸⁰

Velmi podobnou úlohu přisuzuje minulosti Martí:

A veškerý ten jed jsme přeměnili v životadárnou mizu! Nikdy se z tolikerého protiventství a neštěstí nezrodil vyspělejší, ušlechtilejší, zdatnější národ! Byli jsme smetištěm a stáváme se tavicím tyglíkem!⁸¹

Je více než zřejmé, že podobná rovnice platí i pro nás, jednotlivce. Cokoliv se nám přihodí v našich životech tvoří naši minulost a ovlivňuje naše jednání i mysl. Pozoruhodné je, že jak Martí, tak Emerson považovali smutnou či dokonce tragickou minulost za pohon, jenž nás či společnost motivuje k lepším výsledkům; za

⁸⁰ „The next great influence into the spirit of the scholar, is, the mind of the Past, -- in whatever form, whether of literature, of art, of institutions, that mind is inscribed.“, R.W.Emerson.*The American Scholar*. V The Ralph Waldo Emerson Institute. *The Internet's Complete Guide to the Life and Works of Ralph Waldo Emerson*. Op. cit.

⁸¹ „i todo ese veneno lo hemos trocado en savia! Nunca, de tanta oposición y desdicha, nació un pueblo más precoz, más generoso, más firme. Sentina fuimos, y crisol comenzamos a ser.“ José Martí. *Madre América*. La Habana: Editorial de Ciencias Sociales, 1987.

smetiště, na němž může vykvést krásné ovoce – „z páchnoucích pozůstatků života získává sladkou šťávu ovoce a barvy květ“.⁸²

U Emersona jsou nezdolná naděje a optimismus nejvíce patrný z jeho vlastního života. Navzdory životním tragédiím (smrt syna, požár domu, smrt manželky) a zklamáním (rozchod s církví, viz životopisné údaje v úvodu této práce) se autor nenechá udolat a s nadějí a jistou radostí pokračuje životem dál. „Svou esej *Zkušenost* pak povzbudivě ukončuje: „Nezáleží na posměchu, ani na porážce; povstaň znovu,..., ještě je vítězství pro všechnu spravedlnost.“⁸³

Neměli bychom však opomenout, že minulost nás může někdy tížit, můžeme příliš vzhlížet ke svým minulým činům a snažit se nezklamat v dané roli, že proto zapomeneme na současný stav naší duše.

Jiným druhem postrachu, který nám odnímá sebedůvěru, je naše důsledná setrvačnost, úcta k vlastním minulým činům nebo slovům, neboť oči okolí nemají jiná fakta, aby určily naši dráhu, než právě naše minulé skutky, a my bychom je neradi zklamali.⁸⁴

Jistým porovnáním důležitosti minulosti a vzhledu do naší duše v současném okamžiku jsou slova Augusta Derletha: „Navrhoval (Emerson, pozn.aut.), že člověk by si měl „užívat původního vztahu k vesmíru,“ spíše jednoho z individuálních vhlédů než tradice.“⁸⁵

2.1.4. Vzdělání – život sám nejlepší školou

⁸²„de lo fétido de la vida saca almíbar la fruta y colores la flor“ J.Martí. *Con todos y para el bien de todos*. H.L. Díaz-Perera. *La página de José Martí*. Op. cit.

⁸³T.Pavličková. *K filosofickému myšlení R.W.Emersona*. Diplomová práce. Brno: Masarykova Univerzita, 2006.

⁸⁴„The other terror that scares us from self-trust is our consistency; a reverence for our past act or word, because the eyes of others have no other data for computing our orbit than our past acts, and we are loath to disappoint them.“ R.W.Emerson. *Self-reliance and Other Essays*. Op. cit.

⁸⁵„He proposed that man ought to „enjoy an original relation to the universe,“ one of individual insight rather than tradition.“ A. Derleth. *Emerson, Our Contemporary*. Op. cit.

Neméně důležitým prvkem, nezbytným k dosažení úplné svobody, je vzdělání. „Má-li se člověk stát člověkem, musí se vzdělat.“⁸⁶

Pro kubánského spisovatele vzdělání představuje podstatnou složku úspěšné revoluce a především plného a svobodného života, který má po ní následovat. Výstižné formulování Martího vědomí důležitosti vzdělání najdeme v práci H.Vydrové „Martí-učitel“:

Pouze lidé, kteří vědí, za co bojují a proti čemu bojují, kteří dovedou zavčas rozpoznat chyby a poučit se z nich, pouze takoví lidé jsou schopni vládnout si sami a nenechat se zotročovat hrstkou zaprodaných politiků. Proto Martí říká, že „nejšťastnější je ten národ, který má nejlépe vychované syny.“⁸⁷

Vzdělání, jehož se dostává kubánskému lidu ve školách nebo na univerzitách, není ale dostatečně kvalitní, dostatečně propojené, vycházející ze znalosti prvků země a jejích potřeb. I z tohoto důvodu volá Martí po reformě školství a poukazuje na život jako na nejlepší možnou školu. Největší problém výuky představuje memorování namísto vedení k samostatnému přemýšlení, poučení se z prožitého. „Ve škole se učilo nazpaměť a metlou; ale brodit se k ní sněhem bylo nejlepší školou.“⁸⁸

Emerson má na tuto problematiku stejný názor.

To statný hoch z New Hampshiru nebo Vermontu, který postupně zkouší různá zaměstnání, dělá vozku, oráče, podomního prodavače, učí ve škole, je kazatelem, vydává noviny, dostane se do Kongresu, skoupí městské pozemky a podobně si počíná po několik let a vždy jako kočka padne na nohy, stojí za sto takových městských loutek.⁸⁹

⁸⁶ J.Kumpera. *Poselství J.A.Komenského pro vzdělanost a humanitu dneška*. Internetový projekt. [online]. [cit. 19.listopadu 2007]. Dostupné z: <<http://vialucis.cz/Komensky.htm>>.

⁸⁷ H.Vydrová. *Martí-učitel*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, 1961.

⁸⁸ „La escuela era de memoria y azotes; pero el ir a ella por la nieve era la escuela mejor.“ J.Martí. *Madre América*. Op. cit.

⁸⁹ „A sturdy lad frm New Hampshire or Vermont, who in turn tries all the professions, who *teams it, farms it, pedles, keeps a school, preaches, edits a newspaper, goes to Congress, buys a*

Každý člověk asi zažil situaci, ze které vyplynulo, že jeden gram praxe vydá za tunu teorie. Vše, co se naučíme skrze prožitek, zkušenost, poučí nás mnohem rychleji a názorněji než jakákoliv kniha, která, byť sebelépe napsaná a poučná, vždy zůstane „pouhým“ nástrojem teorie. Jednou z velikých pravd byla slova vyřčená přibližně před 400 lety Janem Amosem Komenským: „necht' každý učí činiti činem“.⁹⁰

Emerson předkládá ještě jeden požadavek, bez něhož nemůže člověk vyučovat.

Pouze duch může učit. Ani rouhavý muž, ani smyslově založený, ani lhář, ani otrok nemohou učit, ale pouze ten může dávat, kdo má; pouze ten tvoří, kdo je. Člověk, na něhož duše sestoupí, skrze něhož duše promlouvá, pouze ten může učit.⁹¹

Zachází v tomto svém názoru dokonce tak daleko, že jako by vše, co nastudoval a nezažil, nezanechalo na jeho vývoji žádné stopy: „Vím toho tolik, kolik jsem toho zažil.“⁹²

Jaký je ale vztah mezi myšlenkou a činem? Je lidská myšlenka tak silná, že může ovlivnit svět? Sv. Jan od Kříže, by nám odpověděl „Jediná lidská myšlenka je více než celý svět.“⁹³ V pojetí Emersonově je ale myšlenka „málo“, protože teprve čin je důležitý, teprve čin působí a zasahuje do dění ve světě.

township, and so forth, in successive years, and always, like a cat, falls on his feet, is worth a hundred of these city dolls.“ R.W.Emerson. *Self-reliance and Other Essays*. Op. cit.

⁹⁰J.Kumpera. *Poselství J.A.Komenského pro vzdělanost a humanitu dneška*. Op. cit.

⁹¹„The spirit only can teach. Not any profane man, not any sensual, not any liar, not any slave can teach, but only he can give, who has; he only can create, who is. The man on whom the soul descends, through whom the soul speaks, alone can teach.“ R.W.Emerson. *Divinity school address*. V R.W.Emerson. *Self-reliance and Other Essays*. Op. cit.

⁹²„Only so much do I know, as I have lived.“ R.W.Emerson. *The American Scholar*. V The Ralph Waldo Emerson Institute. *The Internet's Complete Guide to the Life and Works of Ralph Waldo Emerson*. Op. cit.

⁹³ J.Jiménez Lozano. *Jan od Kříže*. Praha : Vyšehrad, 1998.

Život není dialektika. ... Naši mladí lidé hodně přemýšleli a psali o práci a reformě, a pro všechno to, co napsali, ani svět ani oni sami neučinili krok vpřed. Intelektuální ochutnávání života nenahradí činnost svalů. Jestliže by člověk měl zvažovat delikátnost kousku chleba procházejícího hrdlem, hladověl by.⁹⁴

Vzdělání je pro svobodu jedním ze stěžejních bodů. Jak dlouho by trvala svoboda dosažená nevzdělanci, kteří jen stěží tuší, zač bojovali? Jak dlouho by byl takový lid schopen nabytou svobodu uhájit? A byli by lidé vůbec schopni svobodu docenit, kdyby netušili, za jakou cenu ji získali a jak si ji udržet? Stručně a výstižně formuloval takovou situaci J.F.Kennedy: „Svoboda bez vzdělání je nebezpečná, vzdělání bez svobody je zbytečné.“⁹⁵

Má-li být republika úspěšná a poskytnout svému lidu bezpečný, svobodný a silný domov, pak lid musí být schopný pro ni „pracovat vlastníma rukama a myslet vlastní hlavou“.⁹⁶ Nemá smyslu dojít ke svobodě nejkratší cestou, bez vlastního přičinění, neboť taková svoboda nevydrží. „Přetrvává, a to je dobře, pouze to bohatství, které se vytváří, a svoboda, jež se dobývá vlastníma rukama!“⁹⁷

U Emersona nacházíme nepostradatelnost schopnosti tvořit vlastníma rukama skrytou v obdivu například k Napoleonovi.

„Ve válce není nic,“ řekl Napoleon, „co si nemůžu vyrobit vlastníma rukama. Jestliže nebude nikoho, kdo by vyrobil střelný prach, já ho vyrobím. ... Bude-li třeba vyrobit děla v kovárně, já to udělám. Detaily

⁹⁴ „What help from thought? Life is not dialectics. ... Our young people have thought and written much on labor and reform, and for all that they have written, neither the world nor themselves have got on a step. Intellectual tasting of life will not supersede muscular activity. If a man should consider the nicety of the passage of a piece of bread down his throat, he would starve.“ R.W. Emerson. *Experience*. V R.W.Emerson. *Self-reliance and Other Essays*. Op. cit.

⁹⁵ T.Honzák. *LIBRI.Nakladatelství původní české encyklopedické literatury*. Internetový projekt. [online]. [cit. 20. listopadu 2007]. Dostupné z: <<http://www.libri.cz/databaze/jmena/den.php?m=10&d=29>>.

⁹⁶ „el hábito de trabajar con sus manos y pensar por sí propio“, J.Martí. *Con todos y para el bien de todos*. H.L. Díaz-Perera. *La página de José Martí*. Op. cit.

⁹⁷ „¡Sólo perdura, y es para bien, la riqueza que se crea, y la libertad que se conquista, con las propias manos!“ J.Martí. *Madre América*. Op. cit.

zacházení s nimi v boji, bude-li třeba, vysvětlím. V administrativě jsem to byl já sám, jak víte, kdo uspořádal finance.“⁹⁸

A pouze ti, kdo pracují rukama, znají námahu a tedy hodnotu takové práce a její nepostradatelnost. „Indián, námořník, lovec, pouze ti znají moc rukou, nohou, zubů, očí a uší.“⁹⁹

2.2. SVOBODA JEDINCE – SVOBODA NÁRODA

Dříve než se zaměříme na téma svobody jedince nebo národa v dílech Martího a Emersona, je vhodné, abychom se pokusili definovat pojem „svoboda“. Poněvadž se jedná o něco abstraktního, něco, co je dáno pravidly společnosti, ve které žijeme, je těžké přesně vymežit, co tento pojem zahrnuje. Pravděpodobně nejvíce se můžeme obsahu pojmu „svoboda“ přiblížit vyměřením na základě absence omezení, nátlaku či donucení jinou osobou nebo společenstvím. V současné době nejčastěji mluvíme o svobodě politické nebo společenské, což by ve světle načrtnuté definice znamenalo absenci omezení či nátlaku především ze strany státu. Zaměříme-li se ale na jedince, neznámá to, že je mu dovoleno například zabít či okrádat druhé. Jedná se tedy o svobodu, která je ohraničena jistými pravidly, jejichž porušení nám sice umožňuje svoboda rozhodnout se k danému činu, ale zároveň nám ukládá povinnost čelit důsledkům tohoto činu, které v rámci stanovených pravidel - zákonů, na sebe berou podobu trestu. Immanuel Kant tvrdí, že svoboda ve společnosti je možná pouze v rámci práva jakožto „souhrnu podmínek, za nichž lze libovůli jednoho sloučit s

⁹⁸ „There is nothing in war," said Napoleon, "which I cannot do by my own hands. If there is nobody to make gunpowder, I can manufacture it. ... If it is necessary to make cannons at the forge, I can make them. The details of working them in battle, if it is necessary to teach, I shall teach them. In administration, it is I alone who have arranged the finances, as you know.“ R.W.Emerson. *Success*. V The Ralph Waldo Emerson Institute. *The Internet's Complete Guide to the Life and Works of Ralph Waldo Emerson*. Op. cit.

⁹⁹ „The Indian, the sailor, the hunter, only these know the power of the hands, feet, teeth, eyes, and ears.“ R.W.Emerson. *Resources*. V The Ralph Waldo Emerson Institute. *The Internet's Complete Guide to the Life and Works of Ralph Waldo Emerson*. Op. cit.

libovůlí druhého podle obecného zákona svobody“.¹⁰⁰ Při takto stanovené definici svobody v rámci společnosti je tedy třeba, podle I.Kanta, rozlišovat mezi „libovůlí“ (Willkür) a „svobodou“. Tedy naše individuální rozhodování je omezeno dvěma hlavními faktory: vnějšími překážkami (například zavřené dveře) a ohledem - respektováním svobody druhých.

Vrátíme-li se ještě k výše uvedené povinnosti nést následky za naše činy, uvědomíme si, že existuje hodně věcí, které neuděláme, byť by byly v souladu se stanovenými zákony, z obavy, že bychom neunesli následky takového činu. V takovém případě můžeme rozlišit mezi „svobodou od něčeho“ – sem bychom zařadili absenci omezení, překážky a „svobodou k něčemu“ - tedy odvahou učinit rozhodnutí a nést jeho následky.¹⁰¹

Ve starověkém Řecku byla definice svobody více méně shrnuta v protikladu ke stavu otroka, tedy člověka, jenž není schopen sám se uživit a jehož existence závisí na jiném člověku. Dalším zajímavým pojetím svobody je koncepce stoiků, kteří definovali především jakousi „vnitřní svobodu“, která byla dána silou rozumu jakožto prostředku, který dovede ovládat naše touhy. Ralph Waldo Emerson se ve svých přednáškách zmiňuje o svobodě jakožto stavu, který poznáme ve chvíli, kdy naše duše splyne s přírodou, nalezneme tedy svůj původní stav a skrze něj budeme schopni naslouchat svému vnitřnímu hlasu, který nám sdělí jaké jsou naše potřeby, emoce a která cesta je pro nás ta správná. Nutno podotknout, že Emerson v žádném případě nepodceňuje nebo nepřehlíží funkci intelektu, která je nezbytná k vytvoření svobodné společnosti. Abychom ale mohli správně myslet a rozhodovat i jako součásti společnosti, musíme nejprve nalézt klid a rovnováhu sami v sobě.

José Martí je vlivem doby a okolností, v nichž se nachází Kuba v jeho době, nucen zaměřit se především na svobodu národní.

¹⁰⁰ *Wikipedia – otevřená encyklopedie*. Internetový projekt. [online]. [cit. 23. listopadu 2007]. Dostupné z: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/svoboda>>

¹⁰¹ *Wikipedia – otevřená encyklopedie*. Ibid.

Budeme-li chtít zdůraznit jádro jeho myšlenek o svobodě, nezbude nám než vyhranit svobodu národa jako možnost samostatné, nezávislé existence, bez podstatného ekonomického vlivu jiných států, který by mohl vést k ekonomické závislosti a tedy k jistému područí ekonomicky slabšího státu.

2.2.1. Martí: Kuba – nesvobodný národ

Jak jsme již uvedli, státy, jejichž vztahy ke Kubě podstatně ohrožovaly docílení Martího ideálu svobody národa, byly Španělsko a USA.

Velice silná byla vazba, která trvá již od dob objevení Nového světa - pouto mezi Kubou a Španělskem. Jak jsme již načrtli v předchozí kapitole, Martí nevychází z nenávisti ke Španělsku, cit takového druhu v jeho díle nenajdeme. Martí má Španělsko rád a je k němu dokonce poután jistým rodinným poutem. „Můj otec Španělem byl: bylo jeho ctí/ o nedělích své děti oblékat.“¹⁰² Vědom si toho, že by mohl působit jako zarytý odpůrce celého národa Španělů, ve svém „Manifestu z Montecristi“ („Manifiesto de Montecristi“, 1895) ubezpečuje slovy: „V antilské hrudi není nenávisti, Kubánek ve smrti zdraví Španěla, ...“¹⁰³ Ve stejném projevu najdeme také, jakým způsobem chce Martí, aby Kuba se Španělskem vycházela: „Nezacházejte s námi špatně a nebude s vámi špatně zacházeno. Respektujte nás a budete respektováni.“¹⁰⁴

Ta válka není proti Španělovi, který, v bezpečí svých synů a v úctě k vlasti, kterou získá, bude moci užívat, respektován a dokonce milován, svobody, kterou zavine pouze pro ty, kteří mu neprozřetelně vyjdou na cestu.¹⁰⁵

¹⁰² „Mi padre era español: era su gloria/ Los Domingos, vestir sus hijos.“ Cintio Vitier. *España en Martí*. v díle *En un domingo de mucha luz. Cultura, historia y literatura españolas en la obra de José Martí*. Ediciones Universidad de Salamanca y los autores. Op. cit.

¹⁰³ „En el pecho antillano no hay odio, y el cubano saluda en la muerte al español, ...“ J.Martí. *Ensayos y crónicas*. Op. cit.

¹⁰⁴ „No nos maltraten, y no se les maltratará. Respeten, y se les respetará.“ Ibid., s. 187.

¹⁰⁵ „La guerra no es contra el español, que, en el seguro de sus hijos y en el acatamiento a la patria que se ganen, podrá gozar respetado, y aun amado, de la libertad que sólo arollará a los que le salgan, imprevisos, al camino.“ Ibid., s. 131.

Martí si uvědomuje, že Španělsko mělo také potíže se získáním formy vlády, je si vědom toho, že Španělé mají stejné touhy jako Kubánci: „Prostého Španěla, který miluje svobodu, jako ji milujeme my, a hledá spolu s námi vlast nabízející spravedlnost, ...“¹⁰⁶ Je si vědom, že to není Španělsko, koho je třeba soudit a proti čemu je třeba bojovat:

Ale špatná vláda, útlak, neznalost ve které žijeme, morální bída ke které jsme odsouzeni, to, otče můj!, nejsi ty, to není Španělsko ale jiná země; je to potupa a hnus a kdekoliv je najdeme, musíme je vymýtit.¹⁰⁷

Přesto ale jaké city Martí ke Španělsku chová, nemůže přehlédnout či jakýmkoliv způsobem zmírnit vinu a utrpení, jimiž se Španělsko na Kubě provinilo. Kubánský národ - „rasa nejbolestněji na celé zemi obětovaný, nejkřutěji drcený“¹⁰⁸ si zaslouží, aby si Španělsko uvědomilo svůj hrůzný zločin, jehož se dopustilo, jinak není hodno cti ani Martího pohledu.

Hled'te, hled'te na tento obraz, který vám zde nakreslím, a jestliže se vyděšení netřesete před zlem, které jste způsobili, a neproklínáte naplnění hrůzou tuto tvář národní integrity, kterou vám předkládám, se studem sklopím svůj zrak před tímto Španělskem jež nemá srdce.¹⁰⁹

V tomtéž eseji najdeme zmínku o dobru, které je nade vším a nebude nikdy potopeno. Toto pojetí úzce souvisí s pojetím vesmíru, krásy a

¹⁰⁶ „¿Al español llano, que ama la libertad como la amamos nosotros, y busca con nosotros una patria en la justicia,...?“ J.Martí. *Con todos y para el bien de todos*, 1891. H.L. Díaz-Perera. *La página de José Martí*. Op. cit.

¹⁰⁷ „Pero el mal gobierno, la opresión, la ignorancia en que vivimos, la miseria moral a que se nos condena, esto, ¡padre mío!, no eres tú, eso no es España sino otro país; eso es infamia y abominación y dondequiera que lo encontraras lo has de acabar.“ Cintio Vitier. *España en Martí*. v díle *En un domingo de mucha luz. Cultura, historia y literatura españolas en la obra de José Martí*. Ediciones Universidad de Salamanca y los autores. Op. cit.

¹⁰⁸ „la raza más dolrosamente sacrificada, más cruelmente triturada de la tierra“ J.Martí. *El presidio político en Cuba*, 1871. V *En un domingo de mucha luz. Cultura, historia y literatra españolas en la obra de José Martí*. Ediciones Universidad de Salamanca y los autores. Ibid.

¹⁰⁹ „Mirad, mira hacia este cuadro que os voy a pintar, y si no tembláis de espanto ante el mal que habéis hecho, y no maldecís horrorizados esta faz de la integridad nacional que os presento, yo apartaré con vergüenza los ojos de esta España que no tiene corazón.“ Ibid., s. 80.

lásky v Martího esejích. Nutno říci, že tento esej není jediný, kde podobnou zmínku můžeme najít, ale že jako tenká nitka propojuje mnohé z Martího prací. „Čest může být poskvrněna. Spravedlnost může být zaprodána. Vše může být rozerváno. Ale představa dobra se vznáší nade vším a nikdy neztroskotá.“¹¹⁰

K nejpůsobivějším pasážím citovaného svědectví „Politické vězení na Kubě“ patří metafora, již kubánský vlastenec vystihuje tehdejší stav vztahu Kuby a Španělska.

Španělský lev usnul s drápem ponechaným na Kubě, a Kuba se proměnila v ováda y píchá ho do hrdla, a píchá ho do nozder, a spočine na jeho hlavě, a lev marně jí otřásá, marně řve. Hmyz otráví nejsladší hodiny krále šelem.¹¹¹

Dobrý vztah mezi Kubou a Španělskem nemohl v tehdejších podmínkách existovat už také proto, že již od začátku byl založený na násilí, nadvládě, drancování.

Připlouvající lodě byly plny [...] hladových licenciátů a duchovních...Rozmachují se mečem do všech čtyř světových stran, prohlašují, že země patří králi, a drancují ve zlatých chrámech [...] do hrudi posledního statečného Indiána zatínají ve světle hořících chrámů rudou korouhev svaté inkvizice.¹¹²

Hrozba ze strany USA nebyla sice tak snadno viditelná, nicméně o to byla více nebezpečná. Ekonomická moc této země byla

¹¹⁰ „La honra puede ser mancillada. La justicia puede ser vendida. Todo puede ser desgarrado. Pero la noción del bien flota sobre todo, y no naufraga jamás.“ Ibid., s. 83.

¹¹¹ „El león español se ha dormido con una garra sobre Cuba, y Cuba se ha convertido en tábano y pica sus fauces, y pica su nariz, y se posa en su cabeza, y el león en vano la sacude, y ruge en vano. El insecto amarga las más dulces horas del rey de las fieras.“ Ibid, s. 85.

¹¹² „Llenos venían los barcos [...] de licenciados y clérigos hambrones [...] Ponen la espada a los cuatro vientos, declaran la tierra del rey, y entran a saco en los templos de oro. [...] en el pecho del último indio valeroso clavan, a la luz de los templos incenciados, el estandarte rojo del Santo Oficio.“ José Martí. *Madre América*. Op. cit.

nesrovnatelně větší a z tohoto důvodu byly země v její největší blízkosti pod neustálým tlakem. Stojí za zmínku, že Martí nebyl jediným umělcem, který viděl v USA reálné nebezpečí: „Budeme odevzdáni do moci divokým barbarům?/ My, miliony lidí, budeme mluvit anglicky?“¹¹³ Ve vztahu k USA Martí neopomene vyzdvihnout fakt, že i Spojené Státy ve svém vývoji procházely obdobím, kdy musely bojovat za svou svobodu: „A když jim Angličan ve snaze ukázat, kdo je pánem, vnucuje daň a oni si ji nechtějí nechat vnutit, hodí mu kolonie do tváře rukavici, kterou jim sám vložil do rukou.“¹¹⁴

2.2.2. Martí: svoboda národa

Řešení pro Martího, které by vedlo k dosažení svobody národa kubánského, k vymanění se z ekonomické či politické závislosti na jiných státech, sestává z několika elementů. Svoboda tvoří důležitou součást naší existence, bez ní žádný člověk není úplný a tedy nemůže být šťastný. Je třeba bojovat za svobodu, kdykoliv se člověk dostane do situace, ve které je ohrožena, protože jakmile přihlížíme uzurpování, útlaku, donucování, a nezasáhneme, stáváme se spolupachateli.

Každý spravedlivý a čestný člověk bojuje za svobodu kdykoliv vidí, že je haněna, protože tento boj je bojem za jeho celistvost člověka; a ten, který vidí hanět svobodu, a nebojuje za ni, nebo pomáhá těm, co ji haní,- není celý člověk.¹¹⁵

¹¹³ „¿Seremos entregados a los bárbaros fieros?/ ¿Tantos millones de hombres hablaremos inglés?“ R.Darío. *A Roosevelt* v díle R.F.Retamar. „*Nuestra América*“: *Cien años y otros acercamientos a Martí*. L Habana: Editorial Si-Mar S.A., 1995

¹¹⁴ „Y cuando el inglés, por darla de amo, les impone un tributo que ellas no se quieren imponer, el guante que le echaron al rostro las colonias fue el que el inglés mismo había puesto en sus manos.“ José Martí. *Madre América*. Op. cit.

¹¹⁵ „Todo hombre de justicia y honor pelea por la libertad dondequiera que la vea ofendida, porque eso es pelear por su entereza de hombre; y el que ve la libertad ofendida, y no pelea por ella, o ayuda a los que la ofenden,- no es hombre entero.“ J.Martí. *Patria*. V *En un domingo de mucha luz. Cultura, historia y literatura españolas en la obra de José Martí*. Ediciones Universidad de Salamanca y los autores. Op. cit.

Zároveň je třeba být na pozoru před lidmi, kteří činí pouze pro své dobro a ukrywají tuto svou snahu pod „pláštíkem svobody“. Aby národ a jednotlivec v něm mohli být svobodní, je třeba, abychom pracovali pro dobro druhých, nejen pro své vlastní. „[...] věřím v [...] budoucnost zbavenou vážného nebezpečí slepě následovat ve jménu svobody ty, kdo touhy po svobodě využívají k vlastnímu prospěchu [...]“¹¹⁶ Republika, kterou se podaří kubánské revoluci vytvořit, má být ve střehu, „neusnout na vavřínech“, jakmile svobodu získá. Musí to být republika vyvážená, ani bojácná, ani mentorská. V závěru následující citované věty najdeme jasné metafory, jejichž prostřednictvím nám Martí sděluje, jaké jsou lákadla, jimž se musí Kuba vyhnout aby byla národem svobodným: „ještě více věřím v republiku s otevřenými očima, ani pošetilou, ani bojácnou, ani zahalenou do taláru, ani s hluboce vystříženým šatem, ani překultivovanou, ani nevzdělanou“¹¹⁷. „Inculto“- nevzdělaný, to je další z elementů, které brání svobodě národa. Člověk, který není vzdělaný, nemůže plně sloužit svému národu. Pilířem, na němž lze vybudovat národ svobodný a uvědomující si svou svobodu, je schopnost jeho členů, tedy jednotlivců, myslet vlastní hlavou a tvrdě pracovat : „Bud' má republika za základ pevný charakter každého ze svých dětí, jejich návyk pracovat vlastníma rukama a myslet vlastní hlavou [...]“¹¹⁸ Jak jinak než poctivou prací propojenou s jistou úrovní vzdělání, které zajistí lidu stát, by bylo možné dosáhnout svobody? Využitím bohatství země, respektem jednotlivce k ostatním, a současně tím, že bude Kuba respektována jinými státy, tímto vším dosáhne kubánský lid konečného uznání a osvobození, které mu otevrou cestu ke svobodné a plodné budoucnosti. Na tomto

¹¹⁶ „[...] creo [...] en el porvenir, redimido del peligro grave de seguir a ciegas, en nombre de la libertad, a los que se valen del anhelo de ella para desviarla en beneficio propio [...]“ J.Martí. *Con todos y para el bien de todos*, 1891, H.L. Díaz-Perera. *La página de José Martí*. Op. cit.

¹¹⁷ „creo aún más en la república de ojos abiertos, ni insensata ni tímida, ni togada ni descuellada, ni sobreculta ni inculta“ Ibid.

¹¹⁸ „O la república tiene por base el carácter entero de cada uno de sus hijos, el hábito de trabajar con sus manos y pensar por sí propio [...]“ Ibid.

místě citujme jednu z delších pasáží „Manifestu z Montecristi“, ve které autor shrnul nutnosti, jimiž musí Kuba projít k dosažení vytouženého cíle.

V počáteční válce musí země najít takové způsoby vlády, které za určitý čas uspokojí dozrálý a podezřívavý rozum svých vzdělaných synů a žádané podmínky pro pomoc a úctu ostatních národů, a dovolí namísto svázání plného rozvoje a rychlého cíle nešťastně nutně války veřejné štěstí. Je třeba vytvořit vlast s životaschopnými a z jejích kořenů pramenícími formami a to takovým způsobem, že vláda bez skutečnosti a potvrzení ji nepovede k neúplnosti či tyranii.¹¹⁹

Jako v předchozí kapitole, i zde náleží zmínit důležitost vycházení z vlastních potřeb dané země. Podstatnou součástí země je její původ. V případě Latinské Ameriky se jedná o Indiány. Je třeba skloubit vzdělání s původními elementy. Jakým jiným způsobem lze nejlépe poznat zemi než právě skrze její původní obyvatelé, zvyky a náležitosti? Co jiného nám může zemi tolik přiblížit? „Vzdělání předpokládá také vzdělát „bělocha“ o úspěších indiánské kultury.¹²⁰

Vrátíme-li se ještě na okamžik k Martího pojetí vzdělání jako jednoho z kroků, které vedou po cestě ke svobodě, najdeme v práci H.Vydrové výstižné skloubení elementů vzdělání se silami přírody, jejichž vliv Martí nepřehlížel.

¹¹⁹ „En la guerra inicial, ha de hallar el país maneras tales de gobierno que a un tiempo satisfagan la inteligencia madura y suspicaz de sus hijos cultos y las condiciones requeridas para la ayuda y respeto de los demás pueblos, y permitan en vez de entorpecer el desarrollo pleno y término rápido de la guerra fatalmente necesaria a la felicidad pública. Desde sus raíces se ha de constituir la patria con formas viables, y de sí propia nacidas, de modo que un gobierno sin realidad ni sanción no la conduzca a las parcialidades o a la tiranía.“ J.Martí. *Manifiesto de Montecristi*. V *En un domingo de mucha luz. Cultura, historia y literatura en la obra de José Martí*. Ediciones Universidad de Salamanca y los autores. Op. cit.

¹²⁰ F.Ainsa. *Creencias del aldeano vanidoso. La utopía de Nuestra América de José Martí*. V *Trascendencia cultural de la obra de José Martí*. Ed. Anna Housková. Praha : Universidad Carolina de Praga, 2003.

Martí hájí právo každého člověka na vzdělání. Avšak ne na vzdělání jakékoliv, nýbrž na takové, které by mu umožnilo být prospěšný sám sobě i lidské společnosti; vzdělání, které by mu umožnilo být šťastný a moci svobodně jednat na základě poznávání a využívání sil přírody. Jestliže však Martí říká, že být vzdělaný je jediný způsob jak být svobodný, myslí i na konkrétní svobodu politickou.¹²¹

Slovním spojením „konkrétní politická svoboda“ má autorka na mysli politickou svobodu získanou na Spojených Státech. Martí značnou dobu v této zemi pobýval a dobře tedy znal materialistického ducha, který ovládal tamější politickou scénu. Není proto divu, že dovedl velmi dobře vytušit míru nebezpečí, které skrze Spojené Státy Kubě hrozilo. „Útroby, které poznal“ mu byly dostatečným vodítkem k odhadnutí zájmu, který USA na Kubě měly. Věděl dobře, že v této pro Kubu tolik nebezpečné zemi žijí „muži bezcenní/ ... jen k svému/ bídnému požitkářství zcela pozorní/ a nikoli však k všeobecné shodě..“¹²²

Existují dva faktory, které jsme doposud nezmínili a které tvoří v Martího pojetí další důležitý úsek na cestě kubánského lidu ke svobodě. Především je to jeho blízkost k obyčejnému lidu. Martí si dobře uvědomoval, že svoboda, jež je zárukou budoucího štěstí národa Kubu, by měla být cílem především pro lid. Proto považoval za nezbytné dostatečně přiblížit i těm nejobyčejnějším lidem cíle revoluce a jejich důležitost. Za tímto účelem v jistém období své tvorby volil značně jednoduché a jasné výrazové prostředky, aby tak dosáhl toho, že jeho poselství zasáhne co nejširší vrstvu obyvatel. Za stejným účelem pak začal publikovat list „Vlast“ („Patria“).

Nechť se mi do nich (do rukou, pozn.aut.) zakousnou titíž, které toužím pozvednout k ještě větším výšinám, a nelžu, budu mít rád to kousnutí,

¹²¹ H.Vydrová. *Martí-učitel*. Op. cit.

¹²² J.Martí. *Moje Amerika*. Op. cit.

neboť se mi ho dostane od zběsilosti mé vlastní země a neboť skrze ně uvidím udatné a odbojné kubánské srdce!¹²³

Druhým faktorem je hrdost. Kubánský lid musí vědět, zač bojuje, že jeho boj je oprávněný, musí věřit, že si žádá, co jeho jest. Podstatnou složkou úspěchu je víra v sebe sama, ve svůj národ. „Hrdost, kterou měly (kterou mají) v sobě cítit naše národy Španělské Ameriky, aby mohly čelit zpěvům sirén planoucího Severního Impéria.“¹²⁴ Z takové hrdosti plyne schopnost jednak vyjádřit a na druhé straně i prosadit svůj vlastní postoj. „Energická myšlenka, vyšlehnutá včas před celým světem, zastaví, jako mystická vlajka posledního soudu, pancéřový oddíl.“¹²⁵ Opět obdobné tvrzení, pojednávající o energické rozhodnosti, tentokrát však jedince, a to ať už v rovině verbální nebo v rovině činu, nacházíme v Emersonově eseji „Společenské cíle“ („Social Aims“).

Ten jehož slovo nebo skutek nemůžeš předpokládat, kdo ti odpoví bez jakéhokoliv stínu prosby v oku, ten, kdo načrtává svou rozhodnost zevnitř sebe, a načrtává ji nepřetržitě, - takový člověk vládne.¹²⁶

2.2.3. Emerson: Američan – nesvobodný jedinec

Spojené Státy Americké zažívají v průběhu 19. století značný politický a ekonomický rozmach. Měli bychom mít na paměti, že

¹²³ „¡Muérdanmelas (manos, pozn. aut.) los mismos a quienes anhelase yo levantar más, y ¡no miento! amaré la mordida, porque me viene e la furia de mi propia tierra, y porque por ella veré bravo y rebelde a un corazón cubano!“ J. Martí. *Con toos y para el bien de todos*, 1891. V H.L. Díaz-Perera. *La página de José Martí*. Op. cit.

¹²⁴ „[...] el orgullo de sí que debían (que deben) tener nuestros pueblos de la América española para poder hacer frente a los cantos de sirena del flamante Imperio del Norte [...]“ R.F. Retamar. *José Martí y Nuestra España. V En un domingo de mucha luz. Cultura, historia y literatura en la obra de José Martí*. Ediciones Universidad de Salamanca y los autores. Op. cit..

¹²⁵ „Una idea enérgica, flameada (vyšlehnutá) a tiempo ante el mundo, para, como la bandera mística del juicio final, a un escuadrón de acorazados.“ J. Martí. *Nuestra América*. H.L. Díaz-Perera. *La página de José Martí*. Op. cit.

¹²⁶ „He whose word or deed you cannot predict, who answers you without any supplication in his eye, who draws his determination from within, and draws it instantly, - that man rules.“ R.W. Emerson. *Social Aims*. V The Ralph Waldo Emerson Institute. *The Internet's Complete Guide to the Life and Works of Ralph Waldo Emerson*. Op. cit.

USA jsou prvním státem amerického kontinentu, který získal nezávislost. Tento fakt byl příčinou velké sebedůvěry a politické moci, kterou v následujících letech Spojené Státy prokazují.

Vedle nezávislosti politické, která znamenala vznik silného vlasteneckého citu v mnohých přistěhovalcích, je podstatným faktorem rychlého severoamerického pokroku nezávislost ekonomická. Až do roku 1776, kdy americké osady vyhlásily svou nezávislost, byl obchod těchto osad značně omezován britskými koloniálními úřady. Osady měly sice velký ekonomický potenciál; právo rozhodnout, kam se jejich výrobky budou vyvážet, měly však britské úřady. Proto, ač se mnozí z osadníků domnívali, že by jinde než v Anglii našli lepší podmínky pro odbyt, nebylo možné, aby ze své produkce bohatli; spíše naopak, neboť britské úřady neměly žádnou povinnost zajišťovat osadníkům výhodné podmínky pro odbyt.

Územní expanzí v průběhu 19.století USA – Spojené Státy odkoupily či jiným způsobem získaly území Louisiany (1803), Floridy (1819), Texasu a další oblasti, z nichž největší důležitost měla Kalifornie, neboť právě tam byla v 50. letech objevena bohatá naleziště zlata, a Aljašky (1867) – značně rozšířily teritorium, jež mohly ekonomicky využívat. Kromě odkoupení či nátlaku, díky nimž Spojené Státy tato území získaly, je nezanedbatelným územím půda Indiánů, kterou osadníci zabrali násilím. Získaná území byla využita prakticky všestranně. Vznikla rozsáhlá obilnářská a dobytkařská oblast, ve které se ve značné míře začalo užívat zemědělských strojů a tím stoupla produktivita práce. Některé oblasti byly určeny k těžbě. Značnou měrou přispěli i přistěhovalci z Anglie, kteří znamenali přísun znalostí nových technologií.

Následující obecný souhrn nám v krátkosti výstižně přiblíží situaci Spojených Států v dané době.

Síla, představitost a příležitost, urychlené politickou svobodou a vlastenectvím, byly vyjádřeny v rozvoji, rychlejším než kdy dříve,

politické samosprávy, obchodu, dovozu a vývozu, výroby, zemědělské hojnosti, a v rozšíření sítě cest a vodních komunikací.¹²⁷

Přestože je země v nebyvalém rozkvětu, lidé v ní, podle Emersona, nejsou svobodní. Hlavními příčinami této individuální nesvobody jsou příliš materialistické tendence v životě člověka, snaha co nejkratší cestou dosáhnout úspěchu, neschopnost tvořit cokoli originálního. Nyní se podívejme na některá z Emersonových děl, v nichž nacházíme konkretizaci výše uvedených překážek individuální svobody.

Majetek se stal pro člověka příliš důležitým, v rukou bohatých se stává zbraní, která jim umožňuje udržet ekonomické rozdíly mezi vrstvou chudých a bohatých a tím jistou ekonomickou závislost chudých.

[...] objevily se pochybnosti, zda v zákonech nebylo kladeno příliš mnoho důrazu na majetek, a takto pojatý systém nám daný k užívání, založený na ospravedlnění bohatého, který si zasedne na chudáka a nutí jej být stále chudým;... existuje pudový smysl, jakkoli temný a ještě nevyslovený, že celé zřízení majetku, v jeho současných drženích, je škodlivé, a jeho vliv na člověka je pohoršující a zahanbující; [...]¹²⁸

Podobně varovný tón můžeme najít ve stejném eseji o pár řádků níže, kde autor varuje před příliš snadnou ovlivnitelností členů strany, kteří, aniž by dané stanovisko vycházelo z jejich vlastního přesvědčení, jsou ochotni jej bránit na výzvu některého z vůdců

¹²⁷ „The power, imagination, and opportunity quickened by political freedom and nationalism were expressed in the development, more rapid than ever before seen, of government, trade, shipping, manufactures, agricultural wealth, and an expanding system of roads and waterways.“ S.Bradley, R.Croom Beatty, E.Hudson Long, et. al. *The American tradition in Literature*. New York: Publishers Grosset and Dunlap, 1974.

¹²⁸ „[...] as it appeared in former times, partly, because doubts have arisen whether too much weight had not been allowed in the laws, to property, and such a structure given to our usages, as allowed the rich to encroach on the poor, and to keep them poor; [...] there is an instinctive sense, however obscure and yet inarticulate, that the whole constitution of property, on its present tenures, is injurious, and its influence on persons deteriorating and degrading;... „R.W.Emerson. *Politics*. V The Ralph Waldo Emerson Institute. *The Internet's Complete Guide to the Life and Works of Ralph Waldo Emerson*. Op. cit.

strany. Emerson zde vyjadřuje postoj, jenž zaujímá k lidem, kteří by měli sloužit k dobru všech, ale místo toho hledí na své vlastní zájmy, či lokální malicherné problémy.

Naše hádka s nimi (se členy politické strany) začíná ve chvíli, kdy opustí tuto hlubokou přirozenou základnu na výzvu některého z vůdců, a, naslouchajíc jeho osobním uznáním, se sami vrhnou k obraně a udržení bodů nijak nenáležících do jejich vlastního řádu. Strana je neustále korumpována osobitostí.¹²⁹

Autor si dobře uvědomoval nebezpečí příliš velké hodnoty, kterou člověk vkládá do peněz a majetku. Lidé vynakládají velké úsilí k získání materiálního bohatství a nezbývá jim poté už sil ani zájmu ke zdokonalování sebe samotných či k dosahování morálních hodnot. Peníze se tak stávají prakticky všemocným artiklem, vedle něhož velikost či hodnota morálních zásad velmi rychle bledne.

Stále věděl, co by shrabování peněz způsobilo americké mysli: jak by vytvořilo imbecilní a nepokojné povahy literární dráždivost a snadnou čitelnost. Přesahování a nenasytnost a monopoly snižují fyzickou a mentální sílu lidí.¹³⁰

Důležitost, kterou člověk dává majetku stoupla dokonce tak vysoko, že již není rozhodující jací jsme, ale co máme. „Měří svou vzájemnou hodnotu podle toho, co vlastní a ne podle toho, kdo jsou.“¹³¹

¹²⁹ „Our quarrel with them begins, when they quit this deep natural ground at the bidding of some leader, and, obeying personal considerations, throw themselves into the maintenance and defence of points, nowise belonging to their system. A party is perpetually corrupted by personality.“ Ibid.

¹³⁰ „Still he knew what money grabbing would do to the american mind: how it would make imbeciles and restless natures needing literary stimulants and easy reading. Overreaching and greed and monopoly reduce the physical and mental strength of the people.“ E.Lee Masters. *The living thoughts of Emerson*. Op. cit.

¹³¹ „They measure their esteem of each other by what each has, and not by what each is.“ Ibid., str. 51

Dalším negativním důsledkem příliš rychlého a úspěšného vývoje USA, s nímž se člověk jako jedinec nevyrovnal harmonicky, je snaha dosáhnout úspěchu či vítězství aniž by se zajímal o cestu, která k takovému dobrému výsledku vede. Emerson považuje úspěšné dosažení cíle za stejně důležité jako cestu, která k němu vede. Mnohdy je složité si zvolit cestu, která člověku přísluší, která odpovídá jeho vnitřnímu přesvědčení. Je však nesporné, že tato cesta nás ovlivní, obohatí a pomůže nám získat další zkušenosti, které jsou projevem naší existence. Zastrahujícím elementem této krátkozraké touhy dosáhnout cíle bez námahy, je nestydatost s níž člověk neváhá použít i falešné způsoby; tak vysoká je pro něho cena cíle.

Člověk vidí odměnu, ze které se tvůrce těší, a pomyslí si, „Jak bych tohle mohl získat?“ Příčina a výsledek jsou trochu nudné; jak doskočit k výsledku krátkou cestou nebo falešnými způsoby? Nejsme úzkostliví.¹³²

Emerson nachází příklad takové bezectné touhy po úspěchu i v historii. „Slyšel jsem, že Nelson říkával: „Nemysli na spravedlnost nebo drzost, jen mě nech uspět.“¹³³ Kdybychom se řídili takovými či podobnými hesly, nemohli bychom se zdokonalovat, protože úspěch dosažený bez úsilí člověka neposílí, ani neobohatí. Takto získaný výsledek jen zvyšuje touhu po dalších snadnějších a rychlejších úspěších. Takovýmto bezzásadovým postupem bychom mohli dospět až do bodu, kdy –skrze naprosté upřednostňování hodnoty dosaženého úspěchu– nebudou mít osobní morálka, etická stránka věci či spravedlnost prakticky žádnou váhu. Takový stav Emerson přirovnává k infantilnosti, kdy si dospělý člověk neuvědomuje, jako malé dítě, že užívá špatných nástrojů a že tím nikdy nemůže dosáhnout vymýcení špatného.

¹³² „Men see the reward which the inventor enjoys, and they think, "How shall we win that?" Cause and effect are a little tedious; how to leap to the result by short or by false means? We are not scrupulous.“ R.W.Emerson. *Success*. Op. cit.

¹³³ „I have heard that Nelson used to say, "Never mind the justice or the impudence, only let me succeed." Ibid.

Vášeň pro náhlý úspěch je hrubá a dětinská, právě tak jako válka, děla a popravy jsou obvykle užívány k vyčištění země od špatného, hloupého a nenapravitelného divocha, ale vždy na škodu dobyvatele.¹³⁴

Emerson zachází ve své analýze důsledků bezzásadového spěchu za úspěchem do takových důsledků, v nichž lidský rod najde jen nutnost navazovat na své předešlé pustošivé činy dalšími a dalšími zločiny, a tato cesta dovede člověka až k vlastní záhubě.

Nenávidím tento plytký amerikanismus, který doufá, že zbohatne úvěrem, že získá znalosti klepáním na stoly o půlnoci. ..., nebo, že získá dovednosti bez studia, mistrovství bez učení, nebo prodej zboží skrze předstírání prodeje, ... Myslí si, že to získali, ale získali něco jiného, - zločin, který volá po dalším zločinu, a dalším ďáblovi za ním skrytým: toto jsou kroky k sebevraždě, hanbě a ublížení lidského rodu.¹³⁵

Žádné vedení založené na unáhleném rozhodování, zaměřené jen na vlastní, rychlé štěstí, dosažené pomocí nepoctivých praktik, nemůže učinit lidi spokojenými, šťastnými a svobodnými. Taková snaha je naopak škodlivá a únavná, nepřináší nic dobrého, hodnotného člověku samotnému, a proto ani národ jako celek nemůže být pod takovým vedením skutečně svobodný.

Nic neprospívá lépe než úspěch. A my Američané jsme nakaženi tímto šílenstvím, jak lze vidět na naší zbankrotované a unáhlené politice. Jsme významní skrze vyloučení, chamtivost a samolibost. Náš úspěch bere ode všech, co dává jednomu, je to divoký, zhoubný a ztrápený běh za štěstím.¹³⁶

¹³⁴ „The passion for sudden success is rude and puerile, just as war, cannons and executions are used to clear the ground of bad, lumpish, irreclaimable savages, but always to the damage of the conquerors.“ Ibid.

¹³⁵ „I hate this shallow Americanism which hopes to get rich by credit, to get knowledge by raps on midnight tables. ..., or skill without study, or mastery without apprenticeship, or the sale of goods through pretending that they sell, ... They think they have got it, but they have got something else,-a crime which calls for another crime, and another devil behind that: these are steps to suicide, infamy and the harming of mankind.“ Ibid.

¹³⁶ „*Rien ne reussit mieux que le succes.* And we Americans are tainted with this insanity, as our bankruptcies and our reckless politics may show. We are great by exclusion, grasping and egotism. Our success takes from all what it gives to one, 'Tis a haggard, malignant, careworn running for luck.“ Ibid.

Emerson je těmito tendencemi sužován do té míry, že se ptá „musíme-li opravdu vždy mluvit pro vítězství, ne pro pravdu, pohodlí nebo radost?“¹³⁷

Třetím a neméně rozšířeným postupem, který se v americké společnosti uchytil, je napodobování již existujícího. Emerson si uvědomuje, že v imitování děl již existujících či v papouškování názorů druhých se skrývá průměrnost a v jistém smyslu i nehybnost vývoje člověka. Takové ustrnutí shledává nebezpečným, poněvadž jak je pohodlné, tak je časté, lépe se tedy šíří a vede k lenivé strnulosti společnosti. Nejvhodnějším vyjádřením tohoto postoje je následující výrok: „Angličtí dramatictí básníci šejkspírizovali nyní po dobu 200 let.“¹³⁸ Je častým jevem nejen anglické literatury, že objeví-li se nadaný duch, spisovatel neobvyklých schopností, z jehož pera pochází zásadní literární díla, po určitou dobu literatura dané země ustrne na určitém bodě, její vývoj se jakoby zastaví, neboť se vyrojí řada autorů, kteří neváhají výrazného autora napodobit. Až groteskní je obraz, který Emerson popisuje v připodobnění mladých studentů vysedávajících v knihovnách.

Poddajní mladíci vyrůstají v knihovnách, věříce, že je jejich povinností přijmout názory, které měli Cicero, Locke, Bacon, zapomnětliví, že Cicero, Locke i Bacon byli kdysi mladíky v knihovnách, když svá díla sepisovali.¹³⁹

Mluvíme-li o napodobování, měli bychom definovat rozdíl mezi

¹³⁷ „Must we always talk for victory, and never once for truth, for comfort, and joy?“ R.W.Emerson. *Social Aims*. The Ralph Waldo Emerson Institute. *The Internet's Complete Guide to the Life and Works of Ralph Waldo Emerson*. Op. cit.

¹³⁸ „The English dramatic poets have Shakspearized now for two hundred years.“ R.W.Emerson. *The American Scholar*. The Ralph Waldo Emerson Institute. *The Internet's Complete Guide to the Life and Works of Ralph Waldo Emerson*. Op. cit.

¹³⁹ „Meek young men grow up in libraries, believing it their duty to accept the views, which Cicero, which Locke, which Bacon, have given, forgetful that Cicero, Locke, and Bacon were only young men in libraries, when they wrote these books.“ Ibid.

termíny „myslící člověk“ a „myslitel“, které Emerson zavádí k rozlišení člověka, který je schopen zpracovat názor jiného autora, nechat se jím inspirovat a vytvořit názor vlastní a člověka, který je pouhým tlumočníkem názorů jiných lidí, „papouškem“.

Při tomto rozdělení funkcí je učenec vyslancem rozumu. Ve správném stavu je Myslícím Člověkem. Ve zvrhlém stavu, když se stane obětí společnosti, inklinuje k tomu stát se pouhým myslitelem, nebo ještě hůře papouškem jiným myslících lidí.¹⁴⁰

V následující citaci můžeme najít důsledky stavu, kdy myslitelé převáží nad myslícími lidmi, mysl společnosti tak zleniví, protože pouhé napodobování bude stačit k přežití ve společnosti. Tak hlas Rozumu pronikne k lidu jen zřídkakdy a tento si toho nebude ani vědom. Vysoké školy a vzdělávací instituty budou lidé moci absolvovat jen díky pouhému drilu; nebude nic, co by člověka nutilo překročit tento stín pouhého jednoho tvořivého člověka, který měl svou tvorbou pouze inspirovat.

Lenivá a zvrácená mysl davu, pomalá k tomu, aby byla otevřená nájezdům Rozumu, která když se jednou otevře, dostane se k dané knize, si na ni stoupne a dělá poprask, je-li k tomu podněcována. Na tom jsou vystavěny vysoké školy. Na tom jsou myslitelé, ne Myslícími Lidmi, napsány i knihy; lidmi talentu, to znamená, těmi, co špatně začali, těmi, co vyšli z přijatých dogmat, ne ze svého vlastního zásadového pohledu.¹⁴¹

Na závěr tohoto pojednání o Emersonově kritice imitování citujme pasáž, ve které Emerson varuje nejen před průměrností, k níž

¹⁴⁰ „In this distribution of functions, the scholar is the delegated intellect. In the right state, he is, Man Thinking. In the degenerate state, when the victim of society, he tends to become a mere thinker, or, still worse, the parrot of other men's thinking.“ Ibid.

¹⁴¹ „The sluggish and perverted mind of the multitude, slow to open to the incursions of Reason, having once so opened, having once received this book, stands upon it, and makes an outcry, if it is disparaged. Colleges are built on it. Books are written on it by thinkers, not by Man Thinking; by men of talent, that is, who start wrong, who set out from accepted dogmas, not from their own sight of principles.“ Ibid.

imitování již existujících děl bezpodmínečně směřuje, ale především před zradou, jíž se napodobitel dopouští sám na sobě, poněvadž v duchu, jenž jemu není vlastní, přehlíží svého vlastního ducha a tím zrazuje krásu a originalitu, jíž je sám schopen.

Napodobenina nemůže přesáhnout svůj model. Napodobitel ztratí sám sebe k beznadějně průměrnosti. Vynálezce stvořil dílo, které vychází z jeho přirozenosti a tak má své kouzlo. V napodobiteli je něco jiného přirozené a on oloupí sebe sama o svou vlastní krásu, aby tak zkrátka dosáhl krásy jiného.¹⁴²

2.2.4. Emerson: svoboda jedince

Spojené Státy jsou zemí bohatou a poskytující příležitost příšedším Evropanům. Americký lid má své neřesti a temné sklony, které hubí dobrý základ člověka. Člověk se v takových podmínkách mění v monstrum nedbající morálních zásad a povinností, jež jej váží k lidskému rodu. Emerson však nezůstal pouze u vytyčení a pojmenování problematických sklonů, ale poskytuje ve svých esejích to nejcennější, tedy řešení jednotlivých negativních tendencí. Nyní se tedy zaměříme na řešení jednotlivých negativních tendencí v pořadí, a jakém jsme je vytyčili v předchozí kapitole. Jestliže problémy, s nimiž se americká společnost 19.století nevypořádala tak, aby ji negativně neovlivňovaly, shrneme do řetězce: materialistické tendence - úspěch kladený nad morální hodnoty - imitační tendence, můžeme vytvořit i řetězec řešení, který složíme z idejí R.W.Emersona. Prvním dvěma tendencím, tedy materialismu a touze po úspěchu, by odpovídalo řešení v podobě přírody, která nám poskytuje možnost nalezení sebe sama, a poslednímu nešvaru, tedy tendenci k napodobování, by odpovídala důvěra ve vlastní tvorbu, tedy potažmo sebedůvěra.

¹⁴² „Imitation cannot go above its model. The imitator dooms himself to hopeless mediocrity. The inventor did it, because it was natural to him, and so in him it has a charm. In the imitator, something else is natural, and he bereaves himself of his own beauty, to come short of another man's.“ R.W.Emerson. *The Divinity School Address*. V R.W.Emerson. *Self-reliance and Other Essays*. Op. cit.

V následující kapitole se tedy zaměříme na jednotlivé články „řetězce řešení“, abychom tak blíže pochopili, v jakých změnách Severoamerický spisovatel nachází možnosti pozitivních změn nejen americké společnosti.

V řadě Emersonových esejů máme možnost vyzorovat, jak vidí vztah člověka a přírody. Příroda není ničím podružným nebo vůči člověku poddaným. Právě naopak, vztah mezi přírodou a člověkem je vztahem vyrovnaným, vztahem shody mezi oběma elementy. Výstižnou „definici“ najdeme v knize Aladára Sarbu: „Příroda, podle Emersona, je „dodatkem duše“, jinými slovy, vztah (ve kterém je to výslovně přítomné) je vztah shody a ne protikladu.“¹⁴³ Ve vlastním Emersonově textu najdeme podobné vyjádření, autor však zvolil výraz „opposite“, tj. protiklad nebo lépe řečeno protějšek. Musíme si však uvědomit, že v tomto případě použil daného výrazu ve smyslu doplňku. Člověk z přírody pochází, je jejím otiskem a tedy vše, co se nalézá v přírodě, nalézá se i v člověku samotném. Mikrokosmos obsažený v lidské duši je mikrokosmem přírody, z ní lidská duše pochází a do ní se také navrácí.

Měl (chlapec, pozn.aut.) by vidět, že příroda je protějškem duše, odpovídajícím jí část po části. Jedno je razítko, jedno je otisk. Její krása je krásou jeho vlastní mysli. Její zákony jsou zákony jeho vlastní mysli. Tedy příroda se pro něho stává mírou jeho vzdělání.¹⁴⁴

Podle Emersona příroda představuje původ člověka, jeden z hlavních vlivů, které v životě člověka na něho působí ať už skrze své projevy, tedy přírodní jevy nebo i svou celistvostí. Příroda jako výsledek božského tvoření a rovněž člověk, je začátkem i koncem všeho,

¹⁴³ „Nature, according to Emerson, is „an appendix to the soul“, in other words, the relationship (where it is explicitly presented) is a relationship of correspondence and not of opposition.“ A.Sarbu. *The reality of Appearances*. Op.cit., s. 29.

¹⁴⁴ „He shall see, that nature is the opposite of the soul, answering to it part for part. One is seal, and one is print. Its beauty is the beauty of his own mind. Its laws are the laws of his own mind. Nature then becomes to him the measure of his attainments.“ R.W.Emerson. *American Scholar*. The Ralph Waldo Emerson Institute. *The Internet's Complete Guide to the Life and Works of Ralph Waldo Emerson*. Op. cit.

skrze ni cirkuluje božský duch, který zároveň naplňuje člověka a skrze nějž je člověk s přírodou propojen. V ní je obsažena pravda a víra.

První v čase a v důležitosti vlivů na lidskou mysl je vliv přírody. Každý den, slunce; a, poté západ slunce, noc a její hvězdy. ... Učenec je ten, jehož toto podívaná nejvíce zavazuje. On musí stanovit jakou hodnotu má pro jeho mysl. Co pro něho příroda znamená? Není nikdy začátku, nikdy konce, pro tuto nevysvětlitelnou spojitost sítě Boha, ale vždy zde existuje kolující síla, která se navrácí do sebe. Tam se odráží jeho vlastní duch, jehož začátek, jehož konec, nemůže nikdy najít, -- tak celistvý, tak bezmezný.¹⁴⁵

Příroda člověka obejmě, umožní mu pochopit jeho vlastní podstatu existence, jeho osud. Jak již jsme uvedli výše, člověk je „otiskem“ přírody, stavy lidské mysli odpovídají určitým obdobím přírody. Co nalzáme v přírodě, nalezneme i v sobě. Hněv, který vykřičíme do světa jako lev, radost jarního ptáčka, melancholické nálady odpovídající krásnému západu slunce. A jelikož je příroda místem našeho prvotního původu, umožňuje nám skrze její poznání poznat sebe sama. Dává nám možnost návratu k důležitým hodnotám, uvědomění si sama sebe a nalezení správné cesty, kterou dále vykročit. Proto Emerson klade rovnítko mezi starou poučkou „poznej sebe“, a moderní heslo „studuj přírodu.“ V přírodě člověk nalezne potěšení, jež mu dá zapomenout na malicherné problémy lidského světa. Okouzlen krásou a tajemnem přírody, se uchýlí k noblesním myšlenkám a pozdvihne tak ducha lidstva skrze ducha svého. „Příroda roztáhne své paže, aby objala člověka a jen dovolila, aby

¹⁴⁵ „The first in time and the first in importance of the influences upon the mind is that of nature. Every day, the sun; and, after sunset, night and her stars. ... The scholar is he of all men whom this spectacle most engages. He must settle its value in his mind. What is nature to him? There is never a beginning, there is never an end, to the inexplicable continuity of this web of God, but always circular power returning into itself. Therein it resembles his own spirit, whose beginning, whose ending, he never can find, -- so entire, so boundless.“ Ibid.

jeho myšlenky byly stejně velké.“¹⁴⁶ Jelikož existuje mezi člověkem a přírodou tak silné pouto, pouze skrze poznání přírody, člověk nalezne v sobě Boha. A to je jediný způsob, jak člověk může změnit svět- skrze otevření se své božskosti. „Každý člověk je schránkou ducha, každý člověk musí být probuzený ke své božskosti a celý svět se změní.“¹⁴⁷

Pouto božského, spojující přírodu a člověka, nachází v Emersonových esejích i S.Osgood, který v jeho esejích nachází potvrzení „pravdy, že hodnotu Přírody bychom neměli vidět pouze v tom, že je pramenem materiálních zdrojů, ale také v tom, že je projevem Božského Ducha.“¹⁴⁸ Tento vztah platí i v opačném sledu, tedy čím více se vzdalujeme přírodě, čím více jí přestáváme rozumět, tím více přestáváme chápat sami sebe.

Jsme do té míry cizinci v přírodě, do jaké míry se vzdálíme Bohu. Nerozumíme zpěvu ptáků. Liška a jelen od nás prchají; medvěd a tygr nás roztrhají. Neznáme využití více než pár rostlin, kukuřice a jablka, brambory a vína. Není snad krajina, jejíž každý záblesk je obrovský, jeho tváří ? I to nám může ukázat nesoulad, který existuje mezi člověkem a přírodou, když není možné volně obdivovat její krásy, jelikož hned vedle dělníci kopou jámu.¹⁴⁹

Z výše uvedeného můžeme vyvodit jednoduchý a přitom dosti zastrašující závěr. Jestliže se člověk neuchýlí zpět k přírodě, nezačne

¹⁴⁶ „Nature stretcheth out her arms to embrace man, only let his thoughts be of equal greatness.“ R.W.Emerson. *Nature*. The Ralph Waldo Emerson Institute. *The Internet's Complete Guide to the Life and Works of Ralph Waldo Emerson*. Op. cit.

¹⁴⁷ „Each man being the repository of spirit, each man has to be awakened to his divinity and the whole world will change.“ A.Sarbu. *The reality of Appearances*. Op. cit., s. 42.

¹⁴⁸ „[...] Emerson's essay as an assertion of the Truth that Nature should be valued not only as a supplier of material resources, but also as a manifestation of the Divine Spirit.“ Ibid., s. 30.

¹⁴⁹ „We are as much strangers in nature, as we are aliens from God. We do not understand the notes of birds. The fox and the deer run away from us; the bear and tiger rend us. We do not know the uses of more than a few plants, as corn and the apple, the potato and the vine. Is not the landscape, every glimpse of which hath a grandeur, a face of him? Yet this may show us what discord is between man and nature, for you cannot freely admire a noble landscape, if laborers are digging in the field hard by.“ R.W.Emerson. *Nature*. The Ralph Waldo Emerson Institute. *The Internet's Complete Guide to the Life and Works of Ralph Waldo Emerson*. Op. cit.

ji znovu chápat, aby tak mohl pochopit sám sebe, postupně ztratí kontakt se sebou samotným. Je to již řada let, kdy spíše než v přírodě žijeme vedle ní, považujeme ji za něco, co s námi nesouvisí a tím, aniž bychom si toho byli vědomi, ztrácíme sami sebe. „Nyní, po tolika letech zkušeností, co víme o přírodě, nebo nás samotných?“¹⁵⁰ Skrze tuto otázku dospíváme k objasnění nejednotnosti světa, poněvadž není-li člověk sám v sobě jednotný, nemůže být jednotný ani s jinými lidmi či národy. „Důvodem, proč svět postrádá jednotu a leží rozlomený a na hromádce je, že člověk je rozpolcený sám v sobě.“¹⁵¹ Chceme-li tedy skutečně pochopit a být pochopeni, umět rozpoznat důležité hodnoty lidského života a žít v jednotném světě, pak není důvodu, který by nám bránil využívat životadárné síly, jež proudí přírodou a, dáme-li jim šanci, i námi.

Uzavřený na čas v přírodě, jejíž záplavy života proudí kolem a skrze nás, a zvou nás silami, jež poskytují, k činu úměrnému přírodě, proč bychom měli tápat mezi suchými kostmi minulosti, či vkládat do žijící generace masky z vybledlého šatníku?¹⁵²

Posledním negativním sklonem z výčtu na začátku této kapitoly je sklon k napodobování. Základní vlastností, kterou Emerson příliš v americké společnosti nenachází a která se mu jeví jako zásadní pro to, aby člověk byl schopen tvořit, je sebedůvěra. Právě proto, že vyrovnanou sebedůvěru má malé procento lidí, dochází k tomu, že nevěří ve svou vlastní schopnost tvorby a vidí se nuceni imitovat vzory, které již ve společnosti uspěly. Emerson poukazuje na

¹⁵⁰ „For now, after so many ages of experience, what do we know of nature, or of ourselves?“ R.W.Emerson. *Friendship*. V *Self-reliance and Other Essays*. Op. cit., s. 44.

¹⁵¹ „The reason why the world lacks unity, and lies broken and in heaps, is, because man is disunited with himself.“ R.W.Emerson. *Nature*. The Ralph Waldo Emerson Institute. *The Internet's Complete Guide to the Life and Works of Ralph Waldo Emerson*. Op. cit.

¹⁵² „Embosomed for a season in nature, whose floods of life stream around and through us, and invite us by the powers they supply, to action proportioned to nature, why should we grope among the dry bones of the past, or put the living generation into masquerade out of its faded wardrobe?“ Ibid.

vesmírný řád, který nám umožnil na tomto světě existovat; není tedy nutné se obávat trestu za to, že jsme dětmi Adamovými, a že tedy také poneseme odpovědnost za jeho hřích.

Sebedůvěra je prvním z tajemství úspěchu, víra, že jsi-li zde, vesmírný řád, ti umožnil zde být, z nějaké příčiny nebo s nějakým úkolem, přímo zaměřeným na tvou existenci, a tak dlouho dokud budeš na tomto úkolu pracovat, budeš zdravý a úspěšný.¹⁵³

Síla lidské mysli spočívá ve schopnosti dokázat dosáhnout vytyčeného cíle ve svých myšlenkách - víře. Je všeobecně známo, že pokud se nejprve přesvědčíme, že daného cíle dosáhneme, dovedeme tímto způsobem pozitivně ovlivnit sami sebe a zvýšíme tak pravděpodobnost cíle úspěšně dosáhnout. Zdravá sebedůvěra, podpořená dostatečnou dávkou odvahy, nám může pomoci dosáhnout cíle.

Jakou novou tvář všemu nasadí odvaha! Rozhodnutý člověk svým opravdovým postojem a tónem svého hlasu, zastaví překážku a začíná dobývat. „Dobývat mohou ti, kteří věří, že mohou.“¹⁵⁴

Vrátíme-li se ještě na moment k přírodě, zjistíme, že zdánlivě slabé a bezmocné břízy, kterým lehce může kolemjdoucí uříznout větvíčku nebo jsou větrem neustále ohýbány a ony přesto vydrží, nepoddajně přežívají silou svou a silou přírody. A tak i v nás, ač mnozí se jevíme slabými či neschopnými, máme v sobě skrytou sílu přírody, jež nám dává schopnost dosáhnout v některých oblastech vysokých cílů.

¹⁵³ „Self-trust is the first secret of success, the belief that if you are here the authorities of the universe put you here, and for cause, or with some task strictly appointed you in your constitution, and so long as you work at that you are well and successful.“ R.W.Emerson. *Success..* The Ralph Waldo Emerson Institute. *The Internet's Complete Guide to the Life and Works of Ralph Waldo Emerson*. Op. cit.

¹⁵⁴ „What a new face courage puts on everything! A determined man, by his very attitude and the tone of his voice, puts a stop to defeat, and begins to conquer. " For they can conquer who believe they can." R.W.Emerson. *Resources..* The Ralph Waldo Emerson Institute. *The Internet's Complete Guide to the Life and Works of Ralph Waldo Emerson*. Op. cit.

Existuje mnoho faktorů, které mohou sebedůvěru člověka snižovat. Pokud je ale člověk pevně v sobě usazen, žije podle svého přesvědčení, pak cítí, že nic není nad jeho přirozenost a žádný důsledek jeho činů, byť sebevíc tragičtější, není trestem, ale pouhou okolností života. Emerson v jednom ze svých esejů uvádí takový příklad - strach.

„Když se člověka zmocní strach,“ říkal starý Francouz Marshal Montloc, „a ztrácí soud jako se lidem stává, neví, co činí. A je nejdůležitější věcí, abys prosil Všemohoucího Boha ať zachová tvé vědomí celé...“¹⁵⁵

Emerson nezískal žádné tituly anglických univerzit, ani nedostal nabídku profesury. E.Lee Masters se domnívá, že tato skutečnost mohla být výsledkem jeho příliš neortodoxní povahy, snahy zůstat svým, bez nutnosti nechat se ovlivnit předsudky, které by mohly narušit jeho vlastní vizi.¹⁵⁶

Jako příklady napodobování si severoamerický spisovatel vybral dvě, v té době aktuální, oblasti, ve kterých lidé často imitovali jiné. Jedná se o psaní knih a o náboženství. Jelikož autor spatřoval přítomnost Boha v každém lidském jedinci, jeho pojetí náboženství bylo postaveno na následování této božské esence v člověku přítomné. Křesťanství oné doby však nebylo ničím jiným než napodobováním Ježíše Krista. A v takovém přístupu vidí Emerson hluboký omyl. Ježíš existuje, aby „nás vykoupil z vnějšího, formálního náboženství, aby nás učil hledat naši zdárnou existenci v utváření duše“.¹⁵⁷

Lidé z paměti drmolili modlitby, káli se, málokterí z nich však procítěně prožívali božskou přítomnost. To byl také jeden z důvodů, proč se Emerson s tehdejší církví rozešel. „Emerson byl etickým

¹⁵⁵ „When a man is once possessed with fear,” said the old French Marshal Montloc, “and loses his judgment, as all men in a fright do, he knows not what he does. And it is the principal thing you are to beg at the hands of Almighty God, to preserve your understanding entire...” Ibid.

¹⁵⁶ E.Lee Masters. *The living thoughts of Emerson*. Op. cit., s. 9.

¹⁵⁷ „[...] to redeem us from a formal religion; to teach us to seek our well-being in the formation of the soul“ Richard G. Geldard. *The Spiritual Teachings of Ralph Waldo Emerson*. Great Barrington: Lindisfarne Books, 2001.

květem generací kazatelů, ale opustil teologii a mentorování kvůli hluboké pravdě [...]“¹⁵⁸ Z předchozí citace je zřejmé, že tehdejší církev, respektive její pojetí náboženství, nevedlo k Pravdě, kterou nacházíme v Přírodě a Vesmíru.

Zaměříme-li se na knihy, Emerson je vidí jako „věci nejlepší, jsou-li správně používány, jako nejhorší, jsou-li zneužívány.“¹⁵⁹ Správné použití knih tkví, podle Emersona, v tom, že člověka inspirují. Knihy, pokud je umíme „správně číst“, to znamená najít v nich inspiraci a nechat se jí vést, nám přinášejí vědění. Nejsou sice tak přirozeným zdrojem jako příroda, ale ty, které nejsou jen falešnou kopií, jsou záznamem jiného člověka, který byl přírodou inspirován. Můžeme se jimi obohatit, ale neměli bychom se kvůli nim zradit. Není úkolem knih naučit nás napodobovat. Ani není jejich vinou, že je napodobujeme. Záleží jen na člověku, do jaké míry se nechá knihou inspirovat a jen dobrý čtenář dokáže vytvořit dobrou knihu.

Dalším krokem po přečtení knihy, poté, co nás kniha ovlivnila, do jisté míry snad i inspirovala, je tvorba. K tomu, abychom byli schopni tvořit, musíme nejprve pochopit, co jsme přečetli. Nežrádka se stane, že člověk slova nepochopí a tak je jednoduše jen opakuje, papouškuje. Takové papouškování Emerson odsuzuje a varuje před ním. Je si dobře vědom faktu, že na bezúčelném memorování je založena učební tradice ve Spojených Státech jeho doby. Opět se zde můžeme odkázat k J.A.Komenskému, který již ve své době upozorňoval na důležitost pochopení slov: „Nerozumíš-li věcem, které se za slovy skrývají, nejsi moudrý, nýbrž jsi stále papoušek.“¹⁶⁰

¹⁵⁸ „Emerson was the ethical flower of generations of preachers, but he had left theology and sermonizing for deep truth, for poetry [...] „E.Lee Masters. *The living thoughts of Emerson*. Op. cit., s. 25.

¹⁵⁹ „Books are the best of things, well used; abused, among the worst.“ R.W.Emerson. *The American Scholar*. The Ralph Waldo Emerson Institute. *The Internet's Complete Guide to the Life and Works of Ralph Waldo Emerson*. Op. cit.

¹⁶⁰ T.Honzák. *LIBRI.Nakladatelství původní české encyklopedické literatury*. Op.cit.

Odhlédneme-li od knih, tematiku napodobování najdeme i v Emersonových esejích, v nichž pojednává o tzv. „představitelích člověka“ („representative man“). Emerson používal tento pojem k označení jedinců, kteří byli přírodou povoláni k existenci na tomto světě, tak jako všichni lidé, a jejichž úkol svou velikostí v daném okamžiku ovlivnil dění celého světa. Jedním z velikánů, kterého autor označuje tímto pojmem, je Napoleon. Vybral si právě jeho jako zástupce člověka činu. K obhajobě této volby napsal:

Popsal jsem Bonaparta jako zástupce vnějšího lidového života a cílů 19.století. Jeho druhou polovinou, jeho básníkem, je Goethe, muž zdomácnělý v tomto století, [...] ¹⁶¹

„Představitel člověka“ byl pro Emersona člověk, který měl jiné inspirovat, vést je ukázkou svých činů k dalším velkým myšlenkám a činům. I když Napoleon není příliš reprezentativním „vzorkem“ z hlediska svobody, Emerson jej považoval za velkého člověka schopného činu. K vystižení povahy jeho existence citoval ve svém díle slova samotného Bonaparta: „Jsem stvoření okolností.“¹⁶² Tím, co Emerson přednášel na svých přednáškách a později sepisoval ve svých esejích, se také sám řídil. Aniž by o to usiloval, protože velcí lidé, „představitelé člověka“, neusilují o to být vzory, ale „jejich funkcí je ukazovat a inspirovat druhé k velikosti; [...] nikdy nechtějí být zbožňováni či následováni žáky“¹⁶³, stal se Emerson inspirací a průvodcem pro mnoho Američanů.

Jestliže to, co se stalo, bylo nevyhnutelné, pak musely být tisíce lidí, kteří v Emersonovi našli svou inspiraci a průvodce. On nás zvedl a posílil, dodal

¹⁶¹ „I described Bonaparte as a representative of the popular external life and aims of the nineteenth century. Its other half, its poet, is Goethe, a man quite domesticated in the century, [...]“ E.Lee Masters. *The living thoughts of Emerson*. Op. cit.

¹⁶² „I am the creature of circumstances.“ Ibid., s. 101.

¹⁶³ „la función de los grandes hombres es enseñar e inspirar a otros hacia la grandeza; [...] Nunca requieren ser adorados o ser seguidos por discípulos.“ J.C.Ballón. *Autonomía cultural americana: Emerson y Martí*. Op. cit.

nám odvahy a otevřel nám pole zájmu, skrze která jsme unikli z amerických podmínek, ...¹⁶⁴

Závěrem této kapitoly uvedeme citaci z Emersonova eseje „Sebedůvěra“, neboť právě v těchto slovech nalézáme cíl, k němuž bychom měli dospět - tedy vítězství, jež nejlépe projevíme schopností existovat bez „podpůrných berliček“ v podobě myšlenek jiného člověka. „Odmítnete-li všechny cizí opory a stojíte-li sami, takže i já vidím, že jste silní a že jste zvítězili.“¹⁶⁵

3. ZÁVĚR

Cílem této práce bylo poukázat na shodnost názorů v oblasti tématu svobody spisovatelů Martího a Emersona. Přestože Martí se ve svém díle zaměřil především na svobodu národa, a Emerson na svobodu jedince, je zřejmé, že kubánský spisovatel byl do značné míry ovlivněn filosofií severoamerického spisovatele a řada řešení hledání svobody, na něž oba spisovatelé ve svých dílech poukazují, vychází ze stejného pojetí člověka a jeho propojenosti s kontinuální JEDNOTOU všeho.

V první části jsme se soustředili na životopisné údaje obou autorů, jejichž znalost nám přiblížila důvody vzniku některých citových vazeb spisovatelů, jejich inklinaci k dané společenské vrstvě či úzkou vazbu s přírodou. V závěru této části jsme stručně poukázali na vlivy, které formovaly tvorbu kubánského spisovatele, a postupně jsme se tak propracovali k jeho vztahu k severoamerickému mysliteli. Pro názornou ilustraci úcty a lásky, jež Martí k Emersonovi choval, jsme se blíže zaměřili na esej „Emerson“, který autor publikoval necelý měsíc po smrti concordského spisovatele.

¹⁶⁴ „If what happened with us was so inevitable, there must have been thousands who found in Emerson their inspiration and guide. He lifted and strengthened us, and gave us courage, and opened up to us fields of interest by which we escaped from the American conditions, ...“ E. Lee Masters. *The living thoughts of Emerson*. Op. cit., s. 4.

¹⁶⁵ „It is only as a man puts off all foreign support, and stands alone, that I see him to be strong and to prevail.“ R. W. Emerson. *Self-reliance and Other Essays*. Op. cit.

Ve druhé části jsme se soustředili na koncepci vlády u obou autorů, vytyčení překážek, které jsou lákadly a často i osudovými chybami jednotlivých vlád, a nastínění oblastí, v jejichž respektování lze najít cestu k vytvoření ideální vlády. Elementy, k nimž je třeba při tvorbě vlády země přihlídnout, jsou u obou autorů do jisté míry shodné. Jedná se o minulost jako součást přítomnosti dané země a z ní vyvěrající potřebu přijmout původní, tedy indiánské, obyvatelstvo a jejich kulturu a vědomosti za součást stávající kultury a vzdělání. Dále vzdělání, které by nevedlo k pouhému memorování naučeného, ale jehož podstatnou složkou by byla kreativita a z ní plynoucí schopnost studentů využít získaného vědění k tvorbě vlastního názoru. Posledním důležitým faktorem, který zastřešuje předešlé, je potřeba vycházet ze sebe sama, naslouchat svému vnitřnímu hlasu a jemu přizpůsobit veškeré okolnosti života, a to jak života národa, tak života jedince.

Ve druhé polovině hlavní části jsme se zaměřili na svobodu jedince v pojetí R. W. Emersona a svobodu národa v pojetí J. Martího. Nejprve jsme načrtli překážky k dosažení národní svobody v díle kubánského spisovatele, jejichž základním jádrem je vztah Kuby a Španělska a vztah Kuby a Spojených Států Amerických. Následuje specifikace řešení, k němuž Martí ve svém díle nabádá, založeného na řetězci „vzdělání národa – sebedůvěra národa – schopnost pracovat“. Do stejné struktury jsme zasadili téma svobody jedince u R.W.Emersona. Nejprve jsme nastínili překážky, které vedou k nesvobodě jedinců v USA tehdejší doby, a poté jsme dospěli k řetězci řešení, jež Emerson shledává ideálními, tedy „nalezení sebe sama – příroda – sebedůvěra jedince“.

Podíváme-li se na svobodu z hlediska jedince dnes, nelze říci, že by dosažená svoboda byla úplná. Nejrůznější procesy, například industrializace, automatizace či zdokonalování technologických postupů, zazářily v životě člověka jako hvězda naděje na dosažení ekonomické svobody. Díky zmíněným procesům se člověk vymanil

z omezení, jež pro jeho obživu představovala manuální práce, získal více času a cítil se tak volnější. Základním předpokladem osvobození jedince v tomto směru byla minimalizace hmotného nedostatku. Tento požadavek se podařilo naplnit do takové míry, že v dnešní době se našim problémem stal přebytek. Postupně zjišťujeme, že technologický pokrok nevede ke většímu štěstí jedince, k větší svobodě, ale stává se formou útlaku a kontroly jedince, jejíž základní moc spočívá v umělém vytváření nepravých potřeb člověka. Předměty, které dříve byly jedinečné a i pro svou jedinečnost se staly symboly hodnot, které vedly člověka po morální a etické stezce, se dnes již mohou vyrábět v mnohatisícových kopiích. Každý z nás si tedy můžeme naplnit své přibytky takovými symboly, avšak jen zřídka si uvědomíme, že hodnota takových předmětů byla z velké části založena na jejich exkluzivitě, tedy jisté nedostupnosti pro člověka. Fakt, že si je dnes můžeme pořídit v téměř jakémkoliv, i sebevíc kýčovitém, provedení a prakticky jakémkoliv množství, jejich hodnotu značně snižuje, až anuluje. Neustále jsme bombardováni reklamami nejrůznějšího druhu, které nabízejí ještě krásnější a dokonalejší tvary, barvy a vůně jako jisté alternativy štěstí. Několikrát za večer se dozvídáme o možnostech jak ušetřit, kde získat vyšší finanční bonus při stavbě či koupi nemovitosti, apod., a – nejen tímto způsobem – je pro nás sestaven nový „svět“, jehož primární hodnotou a důležitostí jsou finance či hmotný majetek. Pod takovým tlakem se z nás stávají jedinci, kteří rádi přenechají rozhodování dané vládě, aby tak nerušení mohli dosahovat svých partikulárních potřeb, o kterých se dozvídají z reklamy. Kulturní i jakékoliv hodnoty jsou tak převáděny do formy zboží. Jejich dosažení je pak transponováno do procesu, ve kterém se klade rovnítko mezi „uhradit“ a „mít tuto hodnotu jako součást svého života“. Cílem člověka dnešní společnosti se tak stává dosažení maximálního pohodlí a rozšiřování materiálního vlastnictví bez ohledu na skutečné hodnoty.

Možné řešení takové situace spočívá ve změně pojetí člověka dnešní společnosti. Je třeba, aby nové pojetí vycházelo ze skutečnosti, že

každý člověk byl stvořen k Božímu obrazu, jako takový by neměl být znehodnocován na základě malicherných lidských tužeb. Podstatnou složkou úspěšné změny je jistý druh duchovního života, k němuž bychom měli být vedeni a pomocí něhož odhalíme sami v sobě etické a morální zásady, díky nimž pochopíme, že vlastní blaho nemá nikdy takovou hodnotu jako pomoc bližnímu. Skrze toto uvědomění se opět staneme plnohodnotnými členy přírodního a vesmírného společenství.

Seznam literatury

- ACOSTA MEDINA, Reinaldo. *Proyecciones del ideario martiano*. La Habana : Editora política, 1984.
- BALLÓN, José. *Autonomía cultural americana : Emerson y Martí*. Madrid : Editorial Pliegos, 1986.
- BRADLEY, Sculley, CROOM BEATTY, R., HUDSON LONG, R. Croom Beatty, et. al. *The American tradition in Literature*. New York: Publishers Grosset and Dunlap, 1974.
- DERLETH, August. *Emerson, Our Contemporary*. New York : Crowell-Collier Pr., 1970.
- EMERSON, Ralph Waldo. *Sebedůvěra, sebejistota, nezávislost. Moudrost jako inspirace pro Každodenní život*. Přel. Pavlína Dunovská. Uspořádal Richard Whelan. Praha : Pragma, 1991.
- EMERSON, Ralph Waldo. *Sebedůvěra*. Přel. Jan Mrazík. Brno : zvláštní vydání, 1995.
- EMERSON, Ralph Waldo. *Self-Reliance and Other Essays*. New York : Dover Publications, Inc., 1993.
- Emerson's Nature. Origin, Growth, Meaning*. Ed. Merton M. Sealts, Jr., Alfred R. Ferguson. 2nd ed., London : Feffer & Simons, Inc., 1969.
- En un domingo de mucha luz. Cultura, historia y literatura españolas en la obra de José Martí*. Ediciones universidad de Salamanca y los autores. Salamanca : Universidad, 1995.
- FERNÁNDEZ RETAMAR, Roberto. „*Nuestra América*“ : cien años y otros acercamientos a Martí. La Habana : Editorial SI-MAR S.A., 1995.
- FERNANDEZ RETAMAR, Roberto. *Introducción a José Martí*. La Habana : Centro de Estudios martianos, 1978.
- GARCÍA GALLÓ, Gaspar Jorge. *MARTÍ demócrata revolucionario*. La Habana : Editorial Gente Nueva, 1984.
- GELDARD, Richard. *The Spiritual Teachings of Ralph Waldo Emerson*. Great Barrington: Lindisfarne Books, 2001.
- GONZÁLEZ, Manuel Pedro. *Estudios martianos*. Editorial Universitaria de la Universidad de Puerto Rico, 1974.
- GONZALEZ, Manuel Pedro. *Indagaciones Martianas*. La Habana : Universidad central de las Villas, 1961.
- HROCH, Miroslav. *Dějiny novověku*. Praha : Práce, 1994.
- JIMÉNEZ LOZANO, J. *Jan od Kříže*. Praha : Vyšehrad, 1998.
- LEE MASTERS, Edgar. *The living thoughts of Emerson*. New York : Longmans, Green and CO., 1940.
- MACHÁŇOVÁ, Martina. *Vývoj Emersonova názoru na vztah člověka a společnosti*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, 1995.
- MARINELLO, Juan. *Ensayos martianos*. La Habana : Universidad central de las Villas, 1961.
- MARTÍ, José. *Ensayos y crónicas*. Ed. José Olivio Jiménez. Madrid : Ediciones Cátedra, 2004.
- MARTÍ, José. *Ismaelillo. Versos libres. Versos sencillos*. Ed. Ivan A. Schulman, Madrid : Ediciones Cátedra, 2003.
- MARTÍ, José. *Madre América*. La Habana : Editorial de Ciencias Sociales, 1987.
- MARTÍ, José. *Moje Amerika*. Přel. Vlastimil Maršíček, Jan Schejbal. Praha : Odeon, 1985.
- MARTÍ, José. *Obras completas*. Tomo 21. La Habana : Editorial de Ciencias Sociales, 1975.
- MARTÍ, José. *Obras completas. En los Estados Unidos*. Tomo 9. La Habana : Editorial de Ciencias Sociales, 1975.
- PAZ, Octavio. *Los hijos del limo*. Barcelona : Biblioteca de bolsillo, 1993.
- ROTKER, Susana. *Crónicas*. Madrid : Alianza, 1993.

SARBU, Aladar. *The Reality of Appearances. Vision and Representation in Emerson, Hawthorne, and Melville*. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1996.

Slovník spisovatelů Latinské Ameriky. Kolektiv autorů pod vedením Eduarda Hodouška. Praha : Nakladatelství Libri, 1996.

Trascendencia cultural de la obra de José Martí. Ed. Anna Housková. Praha : Universidad Carolina de Praga, 2003.

VYDROVÁ, Hedvika. *Martí-učitel*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, 1961.

RESUMÉ

Cílem této práce bylo poukázat na shodnost názorů v oblasti tématu svobody spisovatelů Martího a Emersona. Martí se ve svém díle zaměřil především na svobodu národa a Emerson, na svobodu jedince. Skrze porovnání přístupu obou autorů k danému tématu, jsme dospěli k řadě shodných řešení hledání svobody, na něž oba spisovatelé ve svých dílech **poukazují, a která** vychází ze stejného pojetí člověka a jeho propojenosti s kontinuální JEDNOTOU všeho.

Do první části jsme zahrnuli životopisné údaje obou autorů, jejichž znalost nám přiblížila důvody vzniku některých citových vazeb spisovatelů, jejich inklinaci k dané společenské vrstvě či úzké vazby s přírodou. Závěr této části obsahuje stručný popis vlivů, které formovaly tvorbu kubánského spisovatele, mezi něž patří i R.W.Emerson. Pro názornou ilustraci úcty a lásky, jež Martí k Emersonovi choval, jsme se blíže zaměřili na Martího esej „Emerson“.

Ve druhé části jsme se soustředili na koncepci vlády u obou autorů, vytyčení překážek, které jsou lákadly a často i osudovými chybami jednotlivých vlád, a nastínění oblastí, v jejichž respektování lze najít cestu k vytvoření ideální vlády. Jedná se o minulost jako součást přítomnosti dané **země a z** ní vyvěrající potřeba přijmout původní, tedy indiánské, obyvatelstvo, jejich kulturu a vědomosti za součást stávající kultury a vzdělání. Dále vzdělání, které by nevedlo k pouhému memorování naučeného, ale jehož podstatnou složkou by byla kreativita, která by studenty vedla ke tvorbě vlastního názoru. Posledním důležitým faktorem, zastřešujícím předešlé, je potřeba vycházet ze sebe sama, naslouchat svému vnitřnímu hlasu a jemu přizpůsobit veškeré okolnosti **života, a to** jak života národa tak života jedince.

Hlavní část uzavíráme pojetím svobody jedince u R.W.Emersona a svobody národa v pojetí J.Martího. Nejprve jsme načrtli překážky k dosažení národní svobody v díle kubánského spisovatele, jejichž základním jádrem je vztah Kuby a Španělska a vztah Kuby a

Spojených Států Amerických. Následuje specifikace řešení, k němuž Martí ve svém díle nabádá, založeného na řetězci „vzdělání národa – sebedůvěra národa – schopnost pracovat“. Do stejné struktury jsme zasadili téma svobody jedince u R.W.Emersona. Nejprve jsme nastínili překážky, které vedly k nesvobodě jedinců v USA tehdejší doby, a poté jsme dospěli k řetězci řešení, jež Emerson shledává ideálním, tedy „nalezení sebe sama – příroda – sebedůvěra jedince“. Na základě porovnání řešení navrhovaných oběma autory jsme dospěli k názoru, že má-li člověk být plnohodnotným členem společenství přírody a vesmíru, musí nejprve upřednostnit blaho druhých před svým vlastním blahem.